Kč 30,– 5781 ČERVENEC 2021 *ROČNÍK 83*

ראש חדש ROŠ CHODEŠ

TAMUZ
AV

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

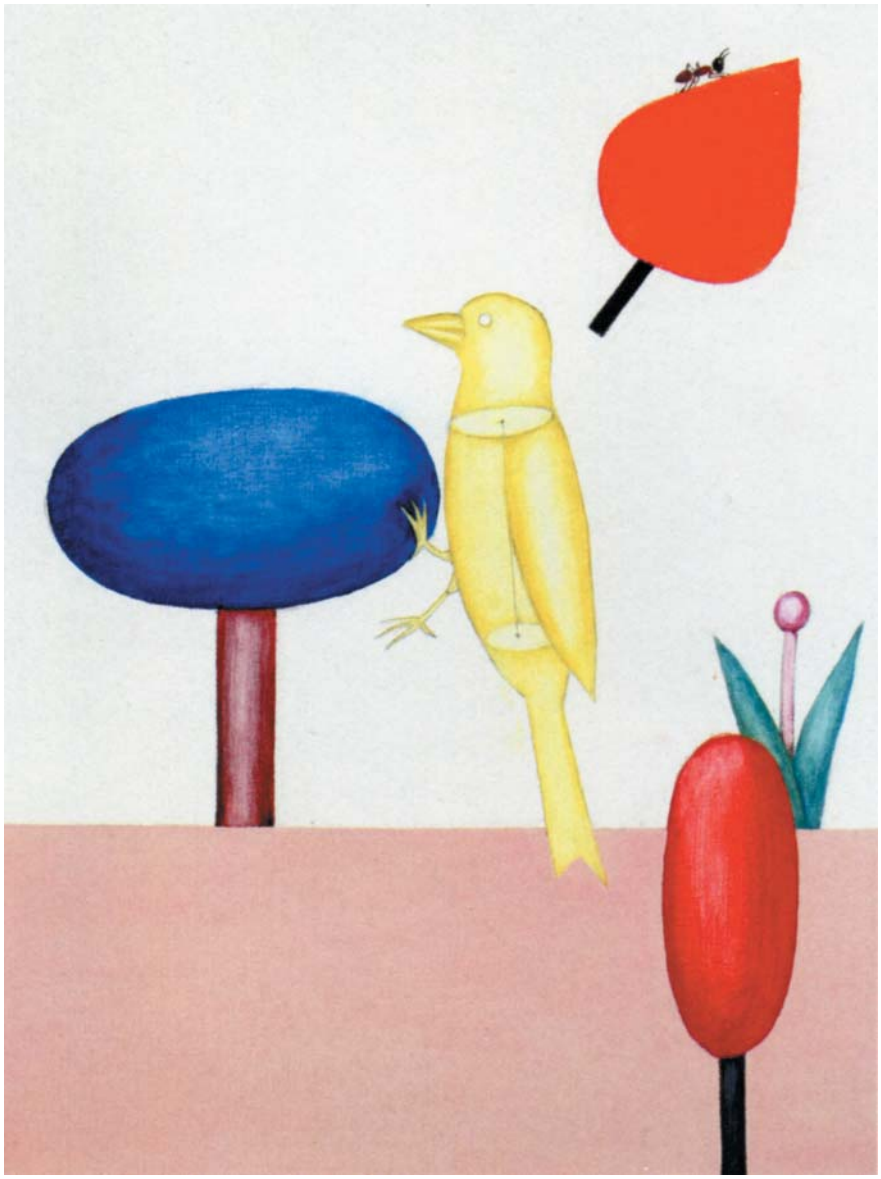

Viktor Pivovarov: *Eidetická krajina*, 2008.
(K textu na stranách 10–11.)

ZASEDÁNÍ RADY FŽO V ČR

Druhé letošní zasedání rady (a také druhé po volbách) se uskutečnilo 16. 6. 2021 – poprvé po dlouhé době prezenčně. Zájemci ale mohli i tentokrát využít možnost připojení on-line. Na programu bylo osm bodů: 1/Kontrola zápisu z posledního jednání, 2/ Plnění rozpočtu FŽO za rok 2020, výrok auditorky, fondy Claims Conference, 3/ Plnění rozpočtu FŽO za 1. čtvrtletí, 4/ Bejt din při FŽO, 5/ NFOH nominace zástupců, 6/ Financování FŽO a ŽO do budoucna, 7/ Bezpečnost, 8/ Různé.

Ještě než došlo k vlastnímu jednání, přivítal předseda FŽO Petr Papoušek velvyslance Státu Izrael Daniela Merona, který se na závěr své mise přišel rozloučit se členy rady. Během svého působení v ČR navštívil několikrát všechny židovské obce a všechny pražské synagogy. Poděkoval za sebe i za manželku za přátelské osobní vztahy, které zde navázali. Vztahy mezi Izraelem a ČR označil za vynikající a ocenil solidaritu ČR s Izraelem, která byla velmi viditelně manifestována během nedávné války s Hamásem. Jeho nástupkyně Anna Azari není zatím formálně jmenována do funkce, ale na svou misi se již připravuje.

Při zahájení jednání bylo přítomno 33 členů rady, 24 osobně, 9 on-line.

Bod 1 – kontrola zápisu: úkoly byly splněny, bez připomínek.

Bod 2 – plnění rozpočtu FŽO za rok 2020, výrok auditorky, fondy Claims Conference: předseda konstatoval, že úspory byly vykázány ve všech střediscích FŽO. Rada FŽO rozhodla o vypořádání hospodářského výsledku za rok 2020 následovně:

Účetní zisk bude převeden na účet Nerozdělený zisk, neuhrazená ztráta minulých let. Z tohoto účtu budou ušetřené prostředky na administraci grantů CC ve výši 1712 tis. Kč rozděleny takto: 1 432 000 Kč bude převedeno do Garančního fondu CC a zbytek 280 000 Kč bude podle předložené tabulky jako dar přerozdělen mezi ŽO, které poskytovaly péči přeživším holokaust v době covidu-19.

Hlasování: přítomno 28 členů rady, 27 pro, zdržel se 1, proti 0

Usnesení bylo schváleno.

Bod 3 – plnění rozpočtu FŽO za 1. čtvrtletí 2021: Předseda konstatoval, že rozpočet federace je plněn podle plánu. Rada vzala plnění rozpočtu za 1. čtvrtletí na vědomí.

Bod 4 – Bejt din: rabín Kliment inicioval ustavení Bejt dinu ortodoxního směru při

AKTUALITY

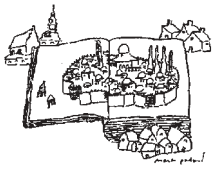

FŽO s cílem, aby giury v ČR byly uznávány izraelským rabinátem. Ustavení Bejt dinu FŽO by mělo být schváleno vrchním izraelským rabinátem na základě smlouvy mezi předsedou bejt dinu rabínem Hotovelim a FŽO. K fungování bej dinu budou vytvořena a schválena jasná pravidla.

Bod 5 – nominace zástupců FŽO v NFOH: Ředitelka NFOH se na FŽO obrátila se žádostí o nominaci nových, případně o potvrzení kandidatury stávajících členů správní rady NFOH PhDr. Taťjany Pelíškové, Ing. Michala Borgese, Ing. Michala Klímy a člena dozorčí rady Michaela Lichtensteina.

ŽO Brno potvrdila kandidaturu T. Pelíškové, další návrhy na kandidáty nebyly doručeny.

O všech nominacích bylo hlasováno zároveň: pro 29, zdržel se 2, proti 0. ***Rada schválila nominaci všech čtyř kandidátů do orgánů NFOH.***

Bod 6 – Financování FŽO a ŽO do budoucna: FŽO a ŽO jsou hlavně financovány ze tří zdrojů: příspěvku státu na činnost, náhrad státu za nevydané restituce a daru Židovského muzea v Praze.

V loňském roce byl dar ŽMP krácen na polovinu pro použití na rok 2020 a 2021. ŽMP vyčerpává všechny své fondy, klesají náhrady státu, a proto je potřeba se připravit na úsporný režim příštích let.

Dotazník, určený pro obce a poté vyhodnocený, bude jedním z důležitých podkladů pro nové přerozdělování dostupných financí. Pokud jde o ŽOP, bude se řešit individuálně.

Bod 7 – Bezpečnost: Předseda informoval o organizaci střediska bezpečnosti FŽO po odchodu K. V. na konci loňského roku. Prezidium schválilo personální složení střediska bezpečnosti tak, že koordinátorem bude předseda FŽO a výkonnou osobou J. K. Činnost střediska bude finančně pokryta granty MK ČR a rozpočtem FŽO. Informace s kontakty bude rozeslána do obcí, možnost získávat granty na bezpečnost dále trvá.

Bod 8 – různé: jednáno o stavu transformace Židovské liberální unie v řádnou ŽO, o aktuálních možnostech pobytu v DSP Hagibor a připravovaných hrách Makabi v roce 2023. Termín příští rady byl stanoven na 13. 10. 2021. ***jd***

GLORIA MUSAEALIS PRO ŽMP

Ve Smetanově síni Obecního domu byly slavnostně vyhlášeny výsledky XIX. ročníku Národní soutěže muzeí Gloria musaealis, kterou společně organizuje Ministerstvo kultury ČR, Asociace muzeí a galerií ČR a Český výbor ICOM. V kategorii Muzejní počin roku získalo Židovské muzeum v Praze za rekonstrukci Španělské synagogy s novou expozicí *Židé v českých zemích v 19. a 20. století* zvláštní ocenění mezi šesti nejvýše hodnocenými projekty. V uvedené kategorii porota vybírala mezi 25 do soutěže přihlášenými institucemi.

Rekonstrukce za několik desítek milionů korun rozšířila expoziční prostor na více než 600 m^2 a kromě jiného umožnila bezbariérový přístup na galerii synagogy. V návaznosti na tematicky stejnou předchozí výstavní prezentaci z roku 1998 byla současně vytvořena nová, moderně koncipovaná expozice, jejímž cílem je přiblížit novodobou historii a kulturu židovské komunity.

žmp

OBSAH

Zemřel Tom Lom **3**
Komentář k Tóře **4–5**
Lidé sledují můj hlas
rozhovor s Aidou Mujačić **6–7, 15**
Rodné město – a další filmy
na krakovském festivalu **8–9**
Moskevská gotika – výstava
Viktora Pivovarova v NG **10–11**
O Knize roku M. Hilského **12–13, 17**
Pokladnice života – ztracený a navrácený
lékařský spis **14–15**
Nejstarší židovské hřbitovy
v USA **16–17**
Židovský nadčlověk – americký
Superman vznikl z odporu
proti nacismu **18–19**
Porucha Etgara Kereta **20**
Izrael: *Do neznáma* **21**
Výběr z českých médií **22**
Kalendárium **23**
Zprávy, kultura, inzerce **24–27**
Zprávy ze světa **28**

ZA TOMEM LOMEM
/1. 8. 1924 – 23. 6. 2021/

Dne 23. června zemřel Tom Lom, rozený Löwenstein, muž známý svou statečností a smyslem pro spravedlnost, jež osvědčil na bojišti druhé světové války i nedávno noblesním odporem vůči současnému prezidentovi. Jeho osobnost připomínáme životopisem, který sám napsal, a vzpomínkou Hany Bergmannové-Klímové, autorky knihy Dobrodružství pana Wellingtona*, inspirované Lomovou válečnou anabází.*

TOM LOM O SOBĚ

Vyrostl jsem v Praze, v době rozmachu nacistické moci v Německu. V roce 1938, když mi bylo 14 let, obsadili Němci Rakousko a pohraniční oblasti ČSR. Můj otec, oční lékař prof. Arnold Löwenstein, moudře usoudil, že pro nás bude lepší uprchnout ze střední Evropy, a zařídil to tak, že jsem v únoru 1939 těsně předtím, co Němci obsadili Prahu, odjel vlakem přes Paříž do Holandska a potom lodí do Anglie. V Anglii jsem byl zařazen do kurzu angličtiny pro cizince, kde jsem se během dvou měsíců naučil dost anglicky, abych mohl nastoupit do anglické střední školy. V dalším roku, když mi bylo 16, jsem odmaturoval a nastoupil jsem v univerzitě v Glasgow studium matematiky a fyziky. Když jsem dosáhl vojenského věku osmnácti let, přihlásil jsem se na československém vyslanectví v Londýně, abych sloužil v československém zahraničním vojsku. Chtěl jsem sloužit v letectvu, protože v té době letectvo byla jediná československá zbraň, která byla aktivně zapojena do války.

Nejdříve jsem ale sloužil asi pět měsíců v armádním depotu v Cholmondeley, než se mi podařilo dostat se k letcům. U letců jsme museli sloužit asi 6 týdnů, než jsme nastoupili před komisi, která určila, k jaké službě budeme odveleni (pozemní nebo letecké, piloti, navigátoři, palubní střelci a radisti). Já jsem byl určen k radiooperátorům v Number 1 Radio School v Cranwellu, a dále do školy palubních střelců.

K 311. československé peruti jsem se dostal v prosinci 1944, kdy už peruť spadala pod pobřežní velitelstvo.

Protože v pilotní škole piloti lítali s letadly, které měly třetí kolečko vzadu v ostruze, a naše liberátory měly třetí kolečko vepředu, museli se piloti na tento typ letadel teprve zacvičovat. Navigátor se musel seznámit s geografií této oblasti a my radiooperátoři jsme si museli zdokonalit zběhlost v radioprovozu.

Shodou okolností nebyl v naší posádce nikdo vyškolený v obsluze palubního radaru, takže jsem se to naučil já.

Tři měsíce po cvičných a operačním letu jsem byl odvelen na Bahamské ostrovy, kde se zacvičovala další československá posádka. Do konce války jsem tedy sloužil v Nassau na Bahamských ostrovech.

Po válce jsem se vrátil do Československa, obratem demobilizoval, nastoupil jsem na Karlovu universitu a študoval matfyz.

Získal jsem doktorát a nastoupil do vývojového oddělení vakuové techniky Tesla. Postupně jsem se vypracoval na vedoucího výzkumu a vývoje a tuto práci jsem vykonával s velkým nadšením až do penze.

Když mi před sedmi lety umřela manželka, chtěl jsem jet tramvají do krematoria a už tam zůstat. K životu mě ale před dvěma roky vrátila spisovatelka Hani B. Klímová, která mi dala svoji knížku *Dobrodružství pana Wellingtona*. Protože knížka má velkou výchovnou hodnotu, velmi rád jezdím s autorkou na besedy do škol a jinam. Jsem rád, že moje nadšení pro připomínání RAF má velký ohlas.

Ve vlaku do Londýna do klubu RAF, 2019.

MODRÉ NEBE, TOME

Ve středu 23. června v 11.30 hodin odletěl můj přítel Tom Lom do nebe.

Poslední týdny pobýval u nás doma. Starala jsem se o něj spolu se sestřičkami z pečovatelské služby Ezra a s lékaři z Domova sociální péče Hagibor a domácího hospice Cesta domů.

30. dubna prodělal srdeční příhodu. Seděl v křesle a náhle se začal třást po celém těle. Potom upadl do bezvědomí. Zavolala jsem záchranku a podle jejich instruktáže jsem mu držela hlavu, aby mu nepadala na prsa a neudusil se. Sledovala jsem, jestli se mu zvedá hrudník, a čekala na sanitku. Modré oči měl doširoka otevřené a díval se kamsi do neznáma, neslyšel a nereagoval.

Po několika minutách tiché hrůzy se pomalu začal vracet.

„Tome, kde jsi to byl?“

Podíval se na mě, usmál se a odpověděl: „V ráji.“

„Tome, jaký to tam bylo?“

„Krásný.“

On, ateista, vědec, racionální člověk, provedl s nasazením života průzkumný let do ráje, aby nám odtamtud přinesl zprávu:

Ráj existuje a je to tam krásný.

Když se později vrátil z nemocnice, dal svůj poslední rozhovor pro dobrovolnickou skupinu Havdala, která organizovala lagbaomerovou bojovku pro děti a příznivce pražských Lauderových škol.

Na otázku, kdo je to hrdina, odpověděl: „Hrdina je ten, kdo dělá ve správný čas správnou věc.“

A takový Tom byl. Jako mladý, sotva osmnáctiletý, šel bez váhání do války proti nacismu. Posledního dva půl roku života se již o berlích neúnavně věnoval připomínání našich letců působících v RAF. Jezdili jsme spolu do škol, do knihoven, muzeí, na letecké dny a na vojenské základny, kde Tom vzpomínal na své zážitky z druhé světové války, kdy sloužil jako radiotelegrafista a palubní střelec u 311. československé perutě RAF.

Na besedách mu lidé pokládali nejrůznější dotazy. Také jestli má z války ze služby u letectva nějaký hezký zážitek. Tom odpověděl, že to byly chvíle, kdy za dlouhých hlídkových letů pozoroval z lávky v trupu liberátoru otevřenou pumovnicí vlny oceánu, které se stříbřitě leskly na slunci.

Tome, z ráje máš ten nejkrásnější výhled na nekonečné vlny oceánu.

Dělali jsme spolu nejlepší a nejsmysluplnější práci mého života. Pro mě a mnoho lidí, kteří tě měli rádi a vážili si tě, jsi byl a zůstaneš hrdina.

Text a foto
HANA BERGMANNOVÁ-KLÍMOVÁ

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

BILEAM A MIDJÁN (MATOT)

Hospodin mluvil k Mošemu, říkaje: „Pomsti syny Jisraele na Midjáncích a potom budeš sebrán ke svému lidu!“ Takže vyslali z tisíců Jisraele tisícovku z každého kmene Jisraele (…) a Pinchase, syna Eleazara kněze, jemuž bylo svěřeno náčiní svatyně a trubky k troubení (…) a pobili všechny muže. Midjánské krále, Eviho a Rekema, Cura, Chura a Revu, pět midjánských králů zabili na jejich padlých, a mečem zabili i Bileama, syna Beorova (4M 31,1–8).

Ani tím však Tóra, počínajíc oddíly Balak a Pinchas, nerozptýlila dojem, že je Bileam pozoruhodně čestný muž, protože se jako prorok národů důsledně podřizuje vůli Nejvyššího. Vždyť i při rozloučení s rozezleným moábským králem, kterému neproklel Izrael, jak si přál, mu několikrát opakoval: *„Nepovídal jsem již tvým poslům, které jsi ke mně vyslal, že i kdyby mi dal Balak plný dům stříbra a zlata, nemohu přestoupit Hospodinův rozkaz a učinit dobré nebo špatné podle sebe, a že budu mluvit to, co Hospodin promlouvá?“* (4M 24,12–13)

Co se však skrývalo za slovy, že mu *poradí, co tento lid udělá jeho lidu na závěr dnů*, se v paršat Balak nedozvíme. Bileam prorokoval o hvězdné budoucnosti Izraele a zániku civilizace, z níž oba pocházejí, ale v době, kdy se Moáb cítil bezprostředně ohrožen Izraelem, mu podle dosavadního vyprávění žádnou konkrétní radu neposkytl. Vážné podezření vzbuzuje až text o vítězství Izraele nad Midjánem, jímž jsme započali pátrání po Bileamově tajemství, protože co dělal v Midjánu, kde byl zabit spolu s pěti midjánskými králi? Balakovi přece říkal, že se vrací ke svému lidu, a samotná Tóra konstatuje, že *Bileam vstal a odešel a vrátil se na své místo.*

Přitom místo, odkud odešel do Moábu, byl *Petor, jenž je u Řeky země synů jeho lidu.* Komentář Or Hachajim k 4M 22,5 vysvětluje, že když Balak vysílal posly k Bileamovi, záleželo mu na tom, aby nedošlo omylem ke zdržení, a aby si ho nespletli s jiným Bileamem, jim udal jméno Bileamova otce a popsal, kde mají Petor hledat, aby jej nezaměnili s jiným městem téhož jména: *u Řeky země synů jeho lidu. HaNahar* (ta Řeka) byl Eufrat, a měli ho zřejmě hledat na jejím horním toku, kde sídlili Aramejci. To byl lid, z něhož pocházel, a zjevně se tam nevrátil. Tóra však říká, že se *vrátil na své místo*, a to by potom bylo území Midjánu, daleko od jeho vlasti.

Vypravěč si nechává tajemství Bileamovy rady až nakonec. Když válečníci Izraele

Mark Podwal: *Měsíc av.*

pod vedením kněze Pinchase pobili muže, vzali do zajetí *midjánské ženy a přivedli zajatce do tábora v moábských stepích. Moše jim však řekl: „Nechali jste naživu všechny ženy? Vždyť právě ty byly na Bileamovu radu určeny pro syny Jisraele, aby byl pro zpronevěru Hospodinu zavdán důvod k ráně v Hospodinově obci!“* (4M 31,12–16) Teprve na základě této informace je čtenář nucen od základu přehodnotit Bileamovo opakované ujišťování, že na tom, co mu vnukne Bůh, nemůže Bileam nic změnit, tím méně Izrael proklínat. Bileam byl čestný jenom v tom, že mu při jeho misi v Moábu nezáleželo na odměně ve zlatě a stříbře. Jeho odměnou byla právě ta rada, jíž poskytl Balakovi. A jestliže ho Bůh hned na začátku varoval, aby říkal jen to, co mu vloží do úst, nemohl než se spokojit tím, že mu Bůh dal spatřit dějiny lidstva svýma očima. Proto se rozhodl využít pasivity, jež mu byla vnucena, a za slovy požehnání hledal slabiny Izraele. *Bileam teď věděl, že v očích* Hospodina *je dobré Jisraeli žehnat, a obrátil svou tvář k poušti. Pozvedl svůj zrak, a když spatřil Jisrael, sídlící po svých kmenech, byl na něm Boží duch. Načež pronesl své přísloví a pravil: „Jak dobré jsou tvé stany, Jaakove, tvé příbytky, Jisraeli atd.“* (4M 24,1–5)

Potom, co mu takto bylo zjeveno, že pramen požehnání Izraele je třeba hledat v jeho stanech a příbytcích, pochopil, že rada, již musí poskytnout Balakovi, musí ohrozit uspořádaný život izraelských rodin. Tomu měly posloužit a nakonec i posloužily midjánské dcery, když svými půvaby sváděly syny Izraele k návštěvě modloslužebných obřadů a k modloslužbě samé. Kdyby si je Izrael odvedl jako zajatkyně, dokonaly by ve stanech Izraele dílo zkázy jako manželky synů Jaakobových.

V Midjánu tak zastihujeme Bileama na půl cesty domů, když s midjánskými králi a mudrci dojednával jednotlivosti zamýšleného projektu, korunovaného tím, že Midjánka Kozbi, již zabil Pinchas ve stanu knížete izraelského kmene Šim´on spolu s jejím milencem, byla dcerou jednoho z pěti později padlých králů Midjánu, *vůdce národů z Midjánova otcovského domu*, s nimiž padl i Bileam.

Tak na závěr můžeme pochopit roli midjánských mudrců, na něž se na začátku obrátil o radu Moáb. Ne ještě Balak, protože ten *se stal králem toho času* až v návaznosti na to. Proto na radu midjánských starců vyslal moábskou delegaci k Bileamovi v doprovodu těchto „poradců“.

Bileam byl ze stejného těsta jako Jaakobův tchán, Aramejec Lavan, bratr Jaakobovy matky a otec jeho dvou žen, Rachel a Ley. Pocházel tedy z lidu, který znal Hospodina, a volba midjánských mudrců padla právě proto na něj. Nikdo jiný nemohl lépe poradit, jak zhatit Boží plán: byl *zavdán důvod k ráně v Hospodinově obci pro zpronevěru Hospodinu.* Konkrétní hrozba, že smyslu lidských dějin bude dosaženo teď hned, byla alespoň odsunuta do budoucnosti. Tím se však dostáváme k závažnější otázce, jakou roli při tom sehrál sám Hospodin. Nezapomínejme přitom na to, že sám Bileam, byť zemřel jako zajaté Midjánky a předtím jejich otcové a bratři, byl jen prostředkem v rukou skutečného nepřítele, a tím byl Midján. Moše nevyslal dvanáct tisíc mužů zabít Bileama, ale pomstít Izrael za účasti kněze Pinchase a Boží schránky na Midjánu, zlu, které se domnívá, že se před Bohem skryje. V tomto směru byl Midján vskutku místem, kam se Bileam vrátil.

Efraim K. Sidon

ODVAHA A VÍRA

Dvarim (5M 1,1–3,22)

Ke sklonku života shromáždil Mojžíš lid. Vysvětlil mu, jaké zákony má dodržovat, a připomněl události po odchodu z Egypta. Nejprve ale zmínil epizodu s průzkumníky, kvůli níž nesměla generace rodičů těch, kdo mu v onu chvíli naslouchali, vstoupit do Zaslíbené země. Mojžíš si přál, aby se mladá generace z této události poučila a pochopila, že navždy potřebuje odvahu a víru. Což je možná přesně to, co k židovství neodmyslitelně patří.

Ale příběh, jejž Mojžíš v oddíle Dvarim vypráví, se od předchozí verze v oddíle Šelach lecha (4M 13–14) liší. V Šelach přichází návrh vyslat zvědy od Hospodina, zatímco v naší paraše od lidí. Zadruhé: jaké měli zvědové zadání? V naší paraše lidé navrhli: „Vyšleme před námi muže, prozkoumají (*vejachperu*) nám tu zemi…“ (5M 1,22). Zde a dále se v textu oddílu Dvarim objevují slovesa *lachpor* a *leragel* znamenající prozkoumat. Naproti tomu v paraše Šelach lecha se třináctkrát vyskytuje sloveso *latur*, značící prohlédnout si.

Pro nás je ale v příběhu zásadní Mojžíšova role a trest, který ho za ni stihl. Podle Abarbanela totiž Mojžíš nesměl vstoupit do Zaslíbené země nikoli proto, že v poušti udeřil holí do skály, ale právě kvůli zvědům, tedy tomu, že přes Hospodinův slib, že se jedná o Zemi zaslíbenou, se rozhodli její kvality sami zkoumat. Raši tvrdí, že dvě vyprávění v sidře Šelach a ve Dvarim nejsou dvě odlišné verze, ale jeden příběh rozdělený na dvě části. Lidé si přáli vyslat zvědy (viz Dvarim). Mojžíš jejich přání předložil Hospodinu a Bůh souhlasil. Přitom však použil sloveso *latur* – tedy: „Vyšli si muže, ať prohlédnou zemi Kenaán.“ Svolil, aby si muži zemi prohlédli a dosvědčili, že je dobrá a úrodná. Mojžíš ale dvanácti mužům přikázal: „Uvidíte tu zemi, jaká je, a lid, který ji obývá, je-li pevný, nebo slabý, je-li ho málo, nebo mnoho…“ (4M 13,18–19). Když se muži vrátili, přinesli zdrcující zprávy a lidé začali panikařit. Část viny za „chybné zadání“ padala na Mojžíše.

Raši má za to, že příčinu jeho pochybení lze nalézt v naší sidře: „Tu jste ke mně všichni přistoupili a říkali jste: Vyšleme před námi muže…“ (5M 1,22). Lidé Mojžíše obklopili, vzbuzovali strach a on zřejmě ztratil hlavu. Jeho chyba spočívala v tom, že nerozlišil mezi výzvědnou misí a svědectvím o kvalitách Zaslíbené země.

(*Z komentářů rabína J. Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.*)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách červenec 2021 tamuz/av 5781

Nadále je nutné nosit respirátory nebo roušky a dodržovat rozestupy dva metry.

Staronová synagoga

2. 7.	*pátek*		*začátek šabatu 20.57 hodin*
3. 7.	sobota	**Pinchas** 4M 25,10–30,1	
		hf: Jr 1,1–2,3	
			konec šabatu 22.23 hodin
9. 7.	*pátek*	***Roš chodeš av***	
			začátek šabatu 20.53 hodin
10. 7.	sobota	**Matot-Masej** 4M 30,2–36,13	
		mf: 4M 28,9–15	
		hf: Jr 2,4–28; 3,4	
			konec šabatu 22.17 hodin
16. 7.	*pátek*		*začátek šabatu 20.47 hodin*
17. 7.	sobota	**Šabat chazon**	
		Dvarim 5M 1,1–3,22	
		hf: Iz 1,1–27	
		předvečer půstu 9. av	*21.04 hodin*
			konec šabatu 22.09 hodin
18. 7.	neděle	**půst 9. av** šacharit	8.15 hodin
		konec půstu	*22.08 hodin*
23. 7.	*pátek*		*začátek šabatu 20.40 hodin*
24. 7.	sobota	**Šabat nachamu**	
		Vaetchanan 5M 3,23–7,11	
		hf: Iz 40,1–26	
			konec šabatu 21.58 hodin
30. 7.	*pátek*		*začátek šabatu 20.30 hodin*
31. 7.	sobota	**Ekev** 5M 7,12–11,25	
		hf: Sd 11,1–33	
			konec šabatu 20.57 hodin

V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin, mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin, sobotní mincha ve 13.30 hodin.

2. 7.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19.30 hodin
9. 7.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19.30 hodin
16. 7.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19.30 hodin
23. 7.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19.30 hodin
30. 7.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19.30 hodin

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 17 hodin prostřednictvím on-line platformy Skype.
V případě zájmu o zařazení na seznam nás kontaktujte na e-mailu kehila@bejtsimcha.cz.

LIDÉ SLEDUJÍ MŮJ HLAS

Rozhovor s bosenskou klavíristkou a zpěvačkou Aidou Mujačić

Z vystoupení ve Stodolním divadle v Peruci, 2020. Foto Miroslav Blažek.

Aida Mujačić *(nar. 1987) pochází z bosenské Tuzly, kde začala ve dvanácti letech studovat hru na klavír. Absolvovala místní konzervatoř a posléze studovala na hudební akademii v Sarajevu (klavír a zpěv). Roku 2009 byla přijata na obor hudební věda na Filozofické fakultě UK v Praze. Od klasického repertoáru, který hrála v Bosně, přešla ke studiu a interpretaci bosenské lidové hudby a písní bosenských sefardských Židů. Zúčastnila se pilotního projektu Fakulty humanitních studií UK* Můžeme hrát spolu *zaměřeného na prezentaci života a práce cizinců žijících v ČR. Vyučuje, koncertuje, pořádá hudební workshopy pro dospělé i děti. Je členkou hudební skupiny Korjen, spolupracuje se skupinou Džezvica a Pavlem Strakou z Památníku Terezín na programu s repertoárem terezínského skladatele Karla Reinera.*

Aido, pocházíte z muzikantské rodiny?

V Bosně snad každý pochází z muzikantské rodiny! Bosňané jsou zpěvný národ a díky různorodé společnosti, v níž žijí muslimové, pravoslavní, katolíci a sefardští i aškenázští Židé, existují různé svátky a při nich se opravdu hodně zpívá. Máme krásné lidové písně, v nichž svou stopu zanechali bosenští Sefardi. Prarodiče zpívali ve sboru, táta hrál na bicí, oba rodiče zpívali doma a babička si ke zpěvu i tančila. Já jsem sice vystudovala hudbu, ale svou dráhu pořád vnímám jako amatér, spíš jako prožitek než profesi.

Vylučuje se to?

Mám zkušenost z uměleckých základních škol, z mezinárodní konzervatoře, učím klavír a zpěv, ale všude, v Bosně i v Česku, jsem narazila. Nemohu souhlasit s představou, jak by měl vypadat profesionální muzikant: že existují mantinely, že hudba je hlavně věc drilu. Pedagogové podle mě nevítají otevřenost vůči různým stylům, k novým technologiím. Když dnes někdo studuje hru na klavír, najde obrovskou inspiraci na YouTube, může improvizovat, ale učitelé ho nutí hrát ze stejných not, z nichž se hrálo před sto lety.

Myslím, že se věnuje málo pozornosti osobitosti, interpretaci, podstatě hudby. Všechny předměty jsou jen prostředky, cílem je hudba. Líbí se mi, jak učí Jiří Stivín: bez not, od krátké jednoduché písničky. Učím už jen soukromě a mám spoustu dospělých žáků, kteří ke mně chodí a vlastně si léčí traumata, která jim způsobili v dětství učitelé hudby.

Jak vzpomínáte na dětství a mládí v Bosně?

Tuzla je hodně multikulturní, říká se jí Jugoslávie v malém. Naše rodina vyznávala původně bogomilství, tedy křesťanství, pak, spíše formálně, aby si za Osmanů uchránila majetek, přestoupila na islám. Po druhé světové válce se přestěhovala do Bosny, což tehdy udělalo hodně muslimských rodin v tehdejší Jugoslávii. O náboženství se zajímala jen babička, ta se naučila arabsky modlit, do mešity ale moc nechodila. Rodiče zato byli komunisté, Titovi stoupenci, což v podstatě znamenalo být liberál. Takže naše rodina urazila cestu od bogomilství k islámu a ke komunismu. Po válce v devadesátých letech se bosenští Muslimové zradikalizovali, posílila se náboženská identita, stejně jako u katolíků a pravoslavných, což jsem ale jako malá holka v Tuzle nezažila. Naše město je poměrně tolerantní, nikdy tam nezvítězila nacionální strana. A v dětství mě samozřejmě hodně zasáhla válka v Jugoslávii.

Jak si ji pamatujete?

Kvůli bezpečí jsme s babičkou a dalšími dětmi a babičkami žili nějakou dobu ve sklepě, bylo nás tam asi dvacet, já nejmladší. Tátové byli na frontě, maminky pracovaly, moje máma pracovala v nemocnici. Byla tam strašná zima a došlo nám dřevo, a tak jsme začali spalovat vlastní věci, bohužel i knihy, lépe hořely ty s pevnou vazbou. Pamatuji se, že jednoho dne došla řada na atlas světa. Jako dítě jsem si představovala, že tak, jak žijeme my, žijí lidi všude na světě – nemají moc co jíst, čím topit, všechno se musí složitě obstarávat a tak dále. Babička mi řekla, ať trhám listy z atlasu a házím je do kamen. Tak jsem to udělala, a přitom jsem si ty listy prohlížela, a poprvé jsem pochopila, že existují jiné země a lidé v nich žijí jinak. Vlastně jsem tenkrát poprvé viděla Prahu.

V atlase?

Byl to atlas s obrázky hlavních měst. Jak jsem topila, viděla jsem Paříž s Eiffelovou věží, Tokio a taky právě Prahu. Byl u ní nápis „Magická Praha“, obrázek Hradu, koruny a klenotů, Zlaté uličky s alchymisty, kteří hledali kámen mudrců, což mi všechno připadalo jako pohádka. A tak jsem si Prahu schovala a řekla jsem si, že jednou tam rozhodně musím jet.

Přicházeli do Tuzly uprchlíci z muslimských částí Bosny?

Ano, přišli k nám lidé přímo ze Srebrenice. Jako dítě jsem nikdy neviděla ženy zahalené v šátcích, až právě u žen ze Srebrenice. U nás nosily ženy šátky na hlavě spíš při práci na poli nebo při přípravě pokrmů, těsta.

Jak to ve Srebrenici teď vypadá?

Hodně smutně. Z města odcházejí mladí lidé, málokdo se vrátí, což se ostatně děje v celé Bosně. Přetrvává politické napětí, ve federální vládě jsou zastoupeni tři prezidenti (za Bos-

nu a Hercegovinu, srbskou a chorvatskou část), dva jsou nacionální, jen chorvatský je liberál. Mladí Bosňané odcházejí hlavně do Německa a tam do zdravotnických profesí. Spousta dětí se učí německy, připravují se na povolání zdravotníků s tím, že pak půjdou pracovat do Německa.

Setkala jste s Tuzle s někým, kdo měl židovské kořeny, a potažmo s hudbou sefardských Židů?

Většina bosenských Židů byla zavražděna za holokaustu, hodně jich odešlo za války v devadesátých letech, ale v Tuzle stejně jako v Sarajevu zůstala malá židovská obec a budova bývalé synagogy, z židovské čtvrti se zachovala jména ulic. Je zde židovský hřbitov. Vyrůstala jsem s rodinou Motových, což byli Židé, měla jsem nějaké židovské kamarády, ale to všechno mi došlo až později, stejně jako to, že v našich tradičních písních jsou sefardské melodie a že existují bosenské sefardské písně.

A jakým způsobem jste se tedy k této hudbě dostala?

V Praze jsem objevila sbírku bosenských městských písní, kterou shromáždil malíř a etnograf Ludvík Kuba. Některým slovům v písních jsem úplně nerozuměla, třeba Anadolka. Nevěděla jsem, že to znamená Anadolie, tedy snad španělskou Andalusii, odkud prchali kvůli katolické inkvizici v 15. století sefardští Židé. V textech se mi začaly objevovat další otázky, na které jsem hledala odpovědi. Už z domova jsem znala různé písně a některé měly jiné melodie, ornamenty a jiná slova než ostatní. Třeba v písni *Keď ja pojdu na donbašu* je úryvek židovské modlitby. Ludvík Kuba navíc připravil i krátkou sbírku přímo sefardských bosenských písní.

Hodně mi pomohl také poslech písní kytaristky Flory Jagody, paní, která se narodila roku 1923 v Sarajevu, za války se jí podařilo utéct z Bosny, přežila na Korčule a pak se provdala za amerického vojáka a odjela do Ameriky. To je pro zachování sefardských písní v ladinu úplně zásadní postava, protože je nahrávala v původní podobě, jak se je naučila od své babičky. Dožila se úžasného věku, zemřela letos v lednu.

Můj repertoár tedy tvoří bosenské městské písně, které znám z dětství, a jak jsem zjistila díky Kubovi, jsou ovlivněné židovskou kulturou; sefardské bosenské písně ze sbírky Ludvíka Kuby a sefardské bosenské písně v ladinu, jak je zachovala Flory Jagoda.

Objevuje se v písních problém soužití Židů a muslimů v Bosně?

Ano, třeba hned v písni Anadolka je téma zakázané lásky: ona je Anadolka, on je Mohamed, on ji miluje a nabízí jí pokrmy a nápoje, ona ho ale nechce. Bojí se zakázané lásky.

Workshop v synagoze v Třebíči, 2020. Foto Dáša Juráňová.

A mimochodem: v červnu byla v Praze starostka Sarajeva Benjamina Karić, která je potomkem bosenských Sefardů. Benjamina je snad druhá žena, která se kdy v Bosně stala starostkou, je sociální demokratka a je poměrně mladá – třicet let. Říká, že neexistují „ti ostatní“, že všichni občané Sarajeva jsou si rovni. V Praze zahajovala pouliční výstavu na počest českého architekta Karla Paříka, který na konci 19. a počátku 20. století navrhl pro Sarajevo řadu úžasných budov: radnici, divadlo, hotel, školy, kostely a také synagogu.

Žijete tu již patnáct let. Naplnil život v České republice vaše očekávání?

Když jsem se dostala na přijímací zkoušky, měla jsem vnitřní jistotu, že tu chci studovat, že to nemůže být jinak. Začátky ale snadné nebyly: měla jsem pocit, že jsem ztratila svou dosavadní identitu – česky jsem jakž takž uměla, ale každý hned poznal, že odsud nepocházím. Byla jsem jediná zahraniční studentka na našem oboru, takže trochu nevěděli, jak se mnou zacházet. V Bosně jsem už předtím koncertovala, měla jsem celovečerní koncerty vážné hudby, v Tuzle jsem zahajovala Bienále miniatur, což je významná událost.

Tady jsem neměla ani klavír, cvičila jsem na stole, pak jsem měla půjčený klavír od Pepy Janíčka ze skupiny Plastic People. Byla jsem trochu nesvá, ale současně ohromně svobodná. Ale měla jsem štěstí na lidi: seznámila jsem se s lidmi z kapely Džezvica, která se zabývá bosenskou lidovou hudbou; s Reném Starhonem z DG 307, který mě (poprvé v mém životě) pozval do nahrávacího studia, se studentkami z Polska a Slovenska jsme založily kapelu Korjen. Na fakultě jsem se seznámila s docentem Vlastislavem Matouškem, který učil etnomuzikologii a vždycky mi hodně pomáhal. A hodně mi pomáhal a pomáhá Pavel Straka z Památníku Terezín, to je trvalý zdroj inspirace a praktických instrukcí.

Řekla byste pár slov o projektu Můžeme hrát spolu?

Založila ho Fakulta humanitních studií UK. Byl to výzkumný projekt a trval dva roky, měl zpřístupnit, jak lidé žili ve svých zemích, jak se z nich stali cizinci v jiné zemi, tedy v Česku, a jak se tu asimilovali a jak je přijala místní společnost. Cestovali jsme s dalšími cizinci (z Řecka, Srbska, Sýrie, Jordánska, Mongolska a českými romskými muzikanty) po školách, na konci vyprávění a společného hraní a zpěvu vyplnili účastníci dotazník. A na tenhle projekt jsem navázala svými workshopy a koncerty.

(*pokračování na str. 15*)

RODNÉ MĚSTO

a další filmy s židovskou tematikou na krakovském festivalu

Mezi 30. květnem a 6. červnem letošního roku proběhl v polském Krakově jednašedesátý ročník filmového festivalu Krakowski Festiwal Filmowy, který je v oblasti krátkého filmu významnou a respektovanou událostí nejen v evropském měřítku. Jádrem festivalu jsou tři soutěže: mezinárodní soutěž dokumentárních filmů, mezinárodní soutěž krátkých filmů a národní soutěž. O účast v letošním ročníku se ucházelo na 2500 dokumentárních, krátkých a animovaných filmů z celého světa. Z tohoto množství bylo do vlastních soutěží vybráno 250 snímků, které se během festivalu promítaly v krakovských kinech i on-line.

Krzysztof Gierat, ředitel festivalu, konstatoval, že většina dokumentárních filmů, které se do výběru registrovaly, nejsou tématem pandemie ovlivněny, a pokud ano, tak jen v malé míře. „A to je dobré, protože pandemii máme každý den. Dominují nadčasová témata: návrat k zajímavým historickým událostem, extrémně složitá situace v arabském světě, měnící se postavení žen a přirozeně vztahy uvnitř rodiny. Jako vždy se zaměřujeme na charismatické protagonisty a dobře vyprávěné příběhy s nepopiratelnou uměleckou hodnotou.“

Vítězem mezinárodní dokumentární soutěže se stal a cenu Zlatý roh za režii získala ruská autorka Julia Sergina za film *Dálněvýchodní Golgota*. Hlavní cenu v mezinárodní soutěži krátkých filmů – Zlatého draka – za režii udělila porota izraelským filmařům žijícím v Dánsku Michelle a Urimu Kranotovým, autorům dánsko-francouzsko-kanadského filmu *Kat doma*. V národní soutěži zvítězil a Zlatým koníčkem byl odměněn Tomasz Wysokiński, režisér snímku *Procházka s anděly*. Mimo to Programová rada Krakovské filmové nadace každoročně uděluje cenu Drak draků za výjimečný přínos k rozvoji světové kinematografie. Tu tentokrát udělila Piotru Dumałovi, proslulému polskému autorovi animovaných filmů a tvůrci originálních filmových technik. Drakem draků je od roku 2001 také český režisér a výtvarník Jan Švankmajer.

HOMETOWN

Prestižní ocenění – Cenu diváků – získal letos film *Polański, Horowitz. Rodné město* (Polański, Horowitz. Hometown) Anny Kokoszky-Romer a Mateusze Kudly, snímek, který celý festival zahájil a jehož projekce byly beznadějně vyprodány.

Oba jeho protagonisté patří ke světově známým umělcům, oba jsou Židé, oba bydleli krátce před druhou světovou válkou v Krakově a oba v dětském věku přežili holokaust díky pomoci, kterou jim poskytli Spravedliví mezi národy. V případě Polańského (*1933) to byla rodina polských sedláků Stefanie a Jana Buchalových, kteří ho po jeho útěku z krakovského ghetta až do konce války skrývali v jihopolské vesnici Wysoka. Fotograf Ryszard Horowitz (*1939) poprvé unikl smrti, když se se svou sestrou ocitl na tzv. Schindlerově seznamu. Sice se nakonec deportaci do Osvětimi-Březinky nevyhnul, ale jako jeden z nejmladších vězňů tento vyhlazovací tábor přežil.

Po osvobození se Polański i Horowitz do Krakova vrátili, spřátelili se a společně také začínali fotografovat. Horowitz opustil Polsko v roce 1959. V USA absolvoval prestižní newyorský Pratt Institute a časem se stal jedním z nejznámějších fotografů své generace. Vedle vlastní umělecké tvorby do značné míry pozvedl a rehabilitoval i oblast komerční fotografie.

Ani Roman Polański v Polsku nezůstal. Poté, co tu natočil svůj první dlou-

Roman Polański a Ryszard Horowitz, záběr z filmu *Hometown*.

hometrážní film *Nůž ve vodě*, nominovaný na Oscara, žil a točil ve Francii i v USA. Mezi filmy, které režíroval a za které získal světovou proslulost i množství cen, patří například *Ples upírů* (1967), *Rosemary má děťátko* (Rosemary's Baby, 1968), *Čínská čtvrť* (Chinatown, 1974), *Pianista* (2002) nebo *Žaluji!* (J'Accuse, 2019).

DIALOG

Režijní záměr Mateusze Kudly, který oba pamětníky po sedmdesáti letech přivedl opět do Krakova, není nijak originální a nutně ani nemusí být. Jak to tak bývá, pamětníci procházejí místa, kde kdysi žili, sdělují si vzpomínky, upřesňují je, doplňují a zaostřují. Jejich minulost má ale uprostřed krakovských domů a ulic dvojí rozměr: jsou opět tam, kde nejen žili, ale, a to v jejich případě vůbec nebylo samozřejmé, i přežili.

V rytmu určovaném pomalou chůzí osmdesátníků se ve vzpomínkách a občas ve střihu i v dobových fotografiích a materiálech objevují rodiče, sourozenci, Krakov válečných let s dodnes viditelnými pozůstatky ghetta, schodiště stoupající k bývalým bytům, křesťanský i židovský hřbitov, synagoga... Místy jako by dialog vedl je, a ne oni jej mezi sebou, staří přátelé Riszek a Romek jdou po nábřeží Visly, po rynku, po schodišti, jedou v tramvaji, cestují do Wysoké, kde žijí potomci spravedlivých Buchalů. Jsme svědky předání titulu Spravedlivý mezi národy do rukou vnuka Stefanie a Jana i poděkování Polańského.

Jako by všechna ta sláva i obvinění, které se s jeho jménem spojují, byly někde daleko, stejně jako nesporná kvalita Horowitzova fotografování. Dva staří Židé jdou s deštníky v ruce po ulici vedoucí k náměstí, doprovází je židovská melodie z časů, kdy se to všechno, co jde spolu s nimi, ještě nestalo a kdy láska blízkých, kteří zahynuli, když oni byli mladí, i péče těch, kteří jim pomohli nezahynout, je doprovázela a možná stále ještě doprovází a chrání.

Staří přátelé v Krakově, záběr z filmu *Hometown*.

FILMY O „TEMATYCE ŻYDOWSKIEJ"

Filmů s židovskou tematikou se však na festivalu promítalo více. Patří mezi ně například snímek izraelského režiséra Ofera Freimana *Opustit ráj* (Laazov et gan eden), pojednávající o problémech, které vzniknou, když část členů prosperující rodinné farmy v Brazílii začne s odkazem na svůj židovský původ uvažovat o aliji do Izraele. Také americko-ruský film *Štetleři* (Shtetlers) patří do této kategorie. Režisérka Katya Ustinova, narozená v Rusku a žijící v USA, v něm vypráví nostalgický příběh o zmizelém světě židovských městeček. Většina jejich předválečných obyvatel žije v USA a Izraeli po celá desetiletí, ale vzpomínka na opuštěné domovy je mezi nimi stále velmi živá. Nejsou jediní, kdo vzpomínají. Také v bývalých židovských štetlech žijí lidé, kteří se snaží nezapomenout na své sousedy.

Stefanie a Jan Buchalovi, zachránci Polańského.

Polský autor Andrej Kutsila ve filmu *Přes řeku* zase zachycuje touhu venkovského lékaře uchovat ve vesnici, která se vylidňuje a ztrácí vazbu na minulost, historickou paměť, ke které patří i někdejší židovští obyvatelé. Minulost však připomíná už jen zarostlý židovský hřbitov a krásná krajina okolo řeky Němen, která ho obklopuje.

Současnosti polsko-židovských vztahů je věnován příběh *@miriamfrompoland* Piotra Szczepańského. Hledá odpověď na otázku, co to znamená být Židem v Polsku dnes. Dokument se odehrává v Lodži a vychází z přesvědčení, že vazby na vlastní náboženství a historii nevylučují dobré vztahy mezi Poláky a Židy.

Krakovský filmový festival úzce spolupracuje s Mezinárodním festivalem dokumentárních filmů Ji.hlava. Ten se uskuteční 26.–31. října letošního roku a není vyloučeno, že se na něm objeví i některé z filmů, o kterých tu informujeme.

JIŘÍ DANÍČEK

MOSKEVSKÁ GOTIKA

Svět obrazů a kreseb Viktora Pivovarova ve Veletržním paláci

Viktor Pivovarov, narozený 14. ledna 1937 v Moskvě, začínal jako ilustrátor a grafik, od sedmdesátých let se věnuje převážně malbě. V Moskvě spolu s Iljou Kabakovem vytvořil žánr takzvaného alba (konceptuální spojení kreseb a textů). Patřil do skupiny neoficiálních moskevských umělců Šretěnskij Bulvar (jeho členy byli Erik Bulatov, Vladimir Jankilevskij, Ilja Kabakov či Eduard Steinberg). Od roku 1982 žije a pracuje v Praze.

Vytvořil a ve svých čtyřiaosmdesáti stále vytváří jedinečný svět obrazů a kreseb, obsahující jak zkušenost z let prožitých v Moskvě a v Rusku, tak i poučení ze západního umění. Originální syntéza filosofie, erotiky a literatury, kterou v obrazech a albech nacházíme, je vyjádřená ryze výtvarnými prostředky a skvělou technikou malby i kresby.

Pozoruhodnému rusko-židovskému výtvarníkovi jsme se v minulosti věnovali už několikrát – v devadesátých letech minulého století s ním Rch *pořídil rozhovor, v roce 2013 vyšla v nakladatelství Sefer ve spolupráci s nakladatelstvím Gema jeho kniha* Svědectví současníků*, v roce 2017 v souvislosti s pražskou výstavou Eduarda Steinberga se v* Rch *objevil další rozhovor (4/2017), v témže roce (5/2017)*

Eidos s kobylkou luční, 2007.

jsme přinesli menší recenzi, věnovanou rozsáhlé autorově výstavě Dědečku, viděl jsi Boha? *v Galerii Klatovy/Klenová, a při příležitosti českého vydání autorovy autobiografie* Zamilovaný agent *v roce 2018 ukázku z této knihy.*

V současné době je zde další důvod Pivovarova připomenout: Národní galerie v Praze uspořádala ve Veletržním paláci (14. 5.–21. 11.) velkou výstavu Viktor Pivovarov: Moskevská gotika*, která představuje všechny podstatné etapy umělcova výtvarného vývoje. Je pojata velkoryse, jak si to význam autorova díla zasluhuje, a v téměř ideálním prostředí i výběru musí okouzlit každého, kdo nevyznává doktrínu, že „umění je mrtvé“.*

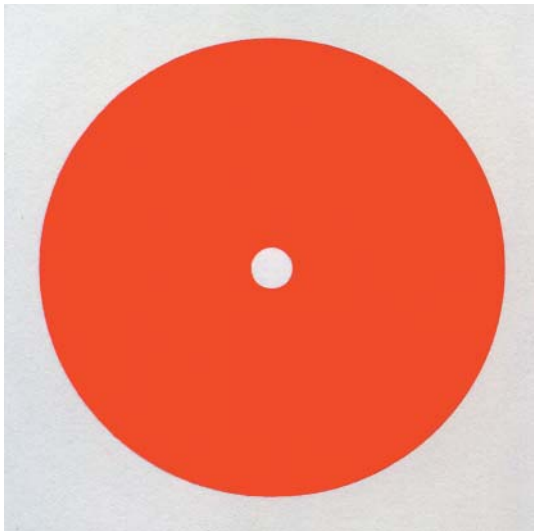

Jasně červený kruh na bílém, 2008.

Pivovarov dokáže o svých obrazech také zajímavě hovořit. Stejně jako renesanční mistři, od kterých si občas vypůjčuje techniku malby i témata, naplňuje svá plátna symboly a jinotaji, poukazujícími ke skrytým významům. Možná některé z nich jsou nedostupné i autorovi samotnému, ale jde za nimi, kam až mu to cesta a její směr dovolí. Občas divákovi i poradí, občas ho svojí radou zavede ještě hlouběji do bludiště, které vytváří, prochází i nechává zaniknout. Z katalogu, který NG k výstavě vydala, jsme vybrali několik jeho úvah a zamyšlení nad vlastní tvorbou jako pozvánku na zcela mimořádnou výstavu jeho díla. jd

EIDOS

Už řečtí filozofové měli podezření, že věci ve skutečnosti vypadají jinak, než jak je vidíme. V umění je hledání ideální formy a podstaty věcí stále přítomné. Modernismus 20. století je v tomto smyslu nejradikálnější, protože osvobodil věci od jejich vizuality. Podstatné, eidetické, nacházíme v Picassově syntetickému kubismu, v obrazech Kleea, Miróa, a především v Chiricově a Malevičově tvorbě. Každý z nich našel svůj umělecký jazyk pro vyjádření ideje/eidosu věcí.

V tomto smyslu pouze pokračuji v tradici. Ale eidos pro mě není nějaká chladná konstrukce, nějaké mrtvé schéma. Eidos je pro mě živé tělo a živá duše, jedna z nejdůležitějších věcí v umělecké tvorbě. Sama umělecká tvorba pro mě vždy zůstane divadlem, se vším, co k tomu náleží, s hloubkou i nezávaznou hravostí.

Mám úplně stejný názor na eidetickou barevnost jako Malevič. Používám čisté barvy: červenou, černou, bílou, žlutou, modrou. Čisté barvy pro vyjádření eidetického najdeme patrně pouze v ruském malířství. Tyto základní, čisté barvy v procesu svého „sestupování z nebe“ se mísí a vznikají odstíny. Picasso i Klee používali čisté i smíšené barvy. Smíšené barvy v jazyce malby jsou výrazem chaosu, který je základem světa. Mám tak velký strach z chaosu a entropie, že je do svých obrazů nevpouštím.

ZTRACENÉ KLÍČE

Cyklus *Ztracené klíče* se skládá z osmi obrazů. Představují reminiscence na dobře známé obrazy z 15. a 16. století. Lucas Cranach starší namaloval svou *Melancholii* v roce 1528, čtrnáct let po slavné Dürerově mědirytině. Na motivy tohoto grafického listu vytvořil Cranach svou malířskou verzi, v níž zachoval jenom některé alegorie a symboly. Jeho vlastním geniálním nápadem je obraz dívky ořezávající proutek. Mechanické, je možné říci

Melancholie, 2015.

tupé strouhání proutku je velmi silnou emocionální metaforou smutku a vyprázdněnosti. Ačkoli dnes už neznáme všechny původní významy alegorie, tento obraz dívky působí bezprostředně a zcela srozumitelně i na současného diváka.

Mých vlastních režisérských vstupů do obrazu je několik. Nejdůležitější je nahota figur. Když svlékám své hrdiny, snímám spolu s jejich šaty historické reálie, a tím je pro nás přibližuji. Nahé tělo je vně času. Tento princip používám i v dalších obrazech této série.

MOSKVA

Moskvu, o níž vyprávím a kterou jakoby zobrazuji, jsem nikdy nemaloval podle skutečnosti. Dokonce není malována ani podle vzpomínek či popaměti. Je to pokus sdělit nebo vytvořit obraz tohoto města, uchopit jeho podstatu, jeho osobitou atmosféru, světlo, specifické ovzduší vlastní tomuto městu, které je neměnné, stále přítomné, nehledě na jakékoli devastace a experimenty, které s tímto městem provádějí různé režimy. Je to vzduch, jímž jsou prosyceny nejdůležitější texty moskevské mytologie: román *Mistr a Markétka* Michaila Bulgakova, Pasternakova poezie a *Šťastná Moskva* Andreje Platonova.

Mokré vlasy, z cyklu *Jedlíci citronů*, 2005.

V románu Andreje Platonova *Šťastná Moskva* si hrdinka jménem Moskva Čestnova suší u okna mokré vlasy. Nemyslím si, že můj obraz byl inspirován tímto románem. Spíš se jedná o osobní vzpomínku z mého dětství. Ale od chvíle, kdy jsem obraz namaloval, nerozlučně se spojil s literární hrdinkou tohoto geniálního Platonovova díla. Četba románu, mimochodem napsaného v roce mého narození, mě přivedla na myšlenku, že existuje prenatální paměť. Tedy paměť ještě nenarozeného dítěte v děloze matky. Vzpomínám si totiž na prázdný pokoj, na černý chléb, láhev kefíru, na vybroušenou sklenici. Ale já sám jsem se ještě nenarodil.

Chlapcovo okno, 1975.

CHLAPCOVO OKNO

Ulice nebyla široká, a když se stmívalo a okna domu naproti se rozsvítila, bylo možné nahlédnout do tajemství lidských životů. Mohl jsem se donekonečna dívat do těch rozsvícených oken. Zvlášť úchvatnou podívanou bylo svlékání dívek před spaním. Voyeurismus se vždy považoval za špatnost, hřích, asi jako masturbace. Masturbace ale byla již více méně rehabilitována, voyeurismus zůstal mimo zákon. Nicméně tento hřích bude existovat vždy. V každém případě, pokud budou existovat umělci. Vždyť podstatou umění je tajné pozorování, voyeurismus. A tento hřích dokonce bude existovat, i když už žádní umělci nebudou.

O ŽENÁCH A SMUTKU

V jedné básni mého přítele Ivana Wernische jsem našel výraz „plandající uši“. Tyhle plandající uši se staly klíčem otevírajícím dveře mé fantazie. Tak vznikla velká série obrazů *O ženách a smutku*. Celou sérií se vine motiv stromu. Stromy zbožňuji! Jsou předmětem mého nikdy nekončícího úžasu. Před okny mého ateliéru je několik obrovských stromů.

Nepřestávám je obdivovat, divit se jejich rafinovanosti a nepředvídatelnosti kresby jejich větví. Klaním se před dobrotou stromů. Vždyť v přírodě je tolik krutosti nebo lhostejnosti, a stromy jsou dobré, nemusíme se jich bát. Dokonce, když se strom pro lidi obětuje a stane se dřevem, zůstává v něm tolik krásy, tepla a vůně. Je vůbec možné s něčím srovnat vůni dřeva?! Stromy – to jsou moji bozi.

Stromy na mých obrazech jsou bez listí. Holé nebo suché. Pokud jsou holé, opět ožijí. Pokud suché, jsou mrtvé. Zda jsou holé nebo suché, to mé obrazy neříkají. Ale možná není mezi živým a mrtvým až takový rozdíl, jak se nám zdá.

DVA SE SETKAJÍ PO KONCERTĚ:

„Úžasný houslista, co,“ říká ten první. „Skvělý, však to jsou druhé housle na světě.“ „Opravdu? A jaké jsou první?“ „No, prvních houslí je mnoho.“

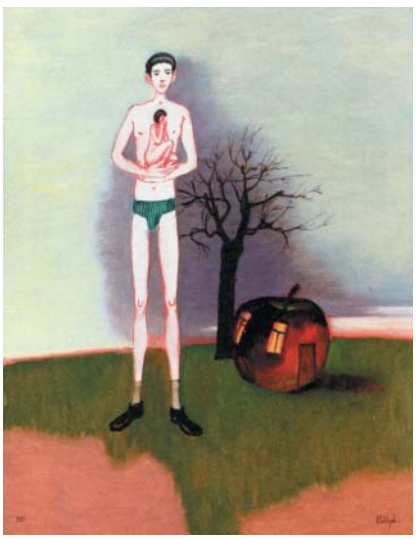

Výrostek, z cyklu *O ženách a smutku*, 2018.

Může vzniknout dojem, že autor se identifikuje s hrdinou svého obrazu a aspiruje na roli posledního existencialisty, což je totéž jako první housle na světě. Nesouhlasím, není to tak. Autor aspiruje na roli předposledního existencialisty.

MÝTUS SILNĚJŠÍ NEŽ FAKTA

V Knize roku věnuje Martin Hilský pozornost i Židům

Letošním vítězem ceny Magnesia Litera Kniha roku se stala publikace Shakespearova Anglie. Portrét doby *z pera předního překladatele a znalce Shakespearova díla profesora Martina Hilského. Ten je nejen svrchovaným autorem moderní české podoby dramat a veršů slavného alžbětince, ale také erudovaným a vůči čtenářům (posluchačům či divákům) vstřícným zprostředkovatelem kontextu, v němž jeho hry vznikaly. Právě tomuto kontextu je věnována zmíněná kniha. Hilský dobu, v níž Shakespeare žil a pracoval, zkoumá z nejrůznějších úhlů a rovin, věnuje pozornost záležitostem z prostředí „vysokého“ i „nízkého“, přičemž vždy zdůrazní, jakou inspiraci mohl z rozmanitých reálií dramatik čerpat, a dokáže to na konkrétní citaci. Kniha je rozdělena do tří hlavních oddílů (I. Lidé a společnost; II. Každodenní život, III. Imaginace, mentalita a řeč), do nichž spadají desítky kapitol, mapujících podrobně a přehledně údaje z oblasti politické, náboženské, správní, legislativní, kulturní, vědecké a vzdělávací; z oblasti urbanistické, z oblasti všedního života od oblečení, jídla, hygieny, zábavy, svátků až po popis námluv, svatby, případného rozvodu, umírání a smrti. V posledním oddíle Hilský zkoumá dobovou náboženskou, politickou, historickou, alchymistickou imaginaci, alžbětinský pojem času či renesanci slova. V rámci obsáhlé práce věnuje pozornost i židovské populaci v Anglii v době středověku a renesance a tomu, jaký otisk v díle Williama Shakespeara Židé (a s nimi v dobovém povědomí neodmyslitelně spojená profese lichváře) zanechali.*

Z knihy prof. M. Hilského přetiskujeme několik částí týkajících se tématu. Mezititulky dodala redakce. (am)

***

POSTAVENÍ ŽIDŮ

Postavení Židů v Anglii v období středověku a renesance výmluvně shrnují dvě holá fakta: v roce 1290 byli Židé na základě výnosu krále Eduarda I. z Anglie vyhnáni a teprve roku 1655 je Oliver Cromwell povolal zpět. Před vyhnáním žilo v Anglii přibližně 16 000 Židů a od ostatních obyvatel se lišili již oděvem. Muži například nosili plášť s kapucí a vysoké, zašpičatělé klobouky. Od sedmi let museli všichni Židé nosit odznak, který byl nejdřív malým kouskem bílé látky, postupně však měnil rozměry i barvu. V roce 1222 rozhodla Oxfordská rada (Council of Oxford), že odznak musí být čtyři prsty dlouhý a dva prsty široký a v roce 1275 král Eduard I. přikázal odznak zvětšit (šest prstů na délku a tři prsty na šířku), předepsal žlutou látku i místo, kde musí být odznak nošen: na vnějším oděvu vlevo na hrudi, to jest na srdci.

Dobová ilustrace ke kázáním biskupa G. Carletona, 1624: *Lopez domlouvá, jak otrávit královnu.*

Jako v celé Evropě i v Anglii byli Židé nevolníky královské komory a byli vystavováni nejrůznějším formám finančního vykořisťování: museli například platit za povolení ke změně místa pobytu a byli nuceni vykonávat mnohá ponižující povolání, která je stavěla do špatného světla v očích ostatních obyvatel.

Zároveň měli jistá privilegia. K těm největším patřilo povolení půjčovat peníze na úrok – Židé byli jedinou skupinou obyvatelstva, které bylo toto právo v Anglii 13. století přiznáno. Důvod této výsady byl zřejmý: Židé byli z právního hlediska nevolníky krále, jeho movitým majetkem (chattel), a majetek krále bylo potřeba chránit. Navíc půjčování peněz na úrok představovalo způsob, jakým Židé mohli být králi (a královské pokladně) bezprostředně užiteční. Úrokové míry byly vysoké, v průměru se pohybovaly mezi dvaceti a čtyřiceti procenty, výjimečně mohly dosáhnout až šedesáti procent. Nejčastější zárukou půjček byla půda a domy, ale také například oděvy, zemědělské výrobky, šperky, knihy nebo části rytířského brnění. Jedinou výjimku tvořily, alespoň teoreticky, předměty posvátné, jako například nádoby používané při bohoslužbách. V praxi však často docházelo k tomu, že kněží a církevní instituce získávali peníze zastavováním církevního majetku i posvátných předmětů a knih.

Půjčování peněz na úrok bylo výslovně zakázáno církevním zákonem (canon law), zároveň se však jevilo jako ekonomická nutnost, kterou podporoval sám křesťanský král. Eduard I. však ve snaze získat co nejvíce peněz do královské pokladny uvalil na židovské lichváře takové poplatky a daně, že je ekonomicky zruinoval, a v důsledku toho je přestal potřebovat. Tato okolnost byla zcela jistě hlavním důvodem jeho rozhodnutí vyhnat Židy z Anglie. Všichni dlužníci Židů se 18. července 1290 stali dlužníky krále a veškerý židovský majetek, který zůstal v zemi, automaticky přešel do vlastnictví krále. Křesťanský král tak ustoupil tlaku církve a zároveň získal vyhnáním Židů značný majetek. To alespoň částečně a nakrátko mohlo nahradit dlouhodobou finanční ztrátu, kterou vyhnání Židů z Anglie nepochybně bylo. Královská pokladna tímto aktem přišla o velmi cenný zdroj příjmů na více než tři staletí.

MARRANOS

Po roce 1290 zůstali v Anglii pouze ti Židé, kteří se uvolili zřeknout se své víry. Za vlády Jindřicha III. byl pro ně zřízen Domus Conversorum, dům konvertitů. Později, za panování Jindřicha VIII., se v Anglii objevili takzvaní *marranos,* Židé portugalského a španělského původu („marrano“ znamená španělsky „prase“ nebo „svině“). *Marranos* se v Anglii objevili po vyhnání Židů ze Španělska a Portugalska, k němuž došlo v devadesátých letech 15. století, tedy o dvě stě let později

než v Anglii. V průběhu 16. století bylo židovské obyvatelstvo decimováno reformací i protireformací a následující exodus Židů na východ, především do Polska a Litvy, znamenal zánik či úpadek většiny židovských komunit v západní Evropě.

Kolem roku 1570 se situace začala měnit a Židé byli postupně povoláváni zpět, nejprve do Itálie a do Německa. Nové kapitalistické myšlení vedlo k přehodnocení Židů jako zkušených finančníků s velkými mezinárodními styky a tím i k rostoucímu významu evropských židovských komunit. V době, kdy Shakespeare psal *Kupce benátského,* vznikla v Amsterdamu první komunita otevřeně vyznávající židovské náboženství (tvořili ji především španělští a portugalští židovští exulanti).

V Anglii museli portugalští a španělští Židé alespoň formálně vyznávat křesťanství a v Shakespearově době žila v Anglii přibližně stovka *marranos.* Byli to povětšinou bankéři či obchodníci, ale také lékaři. Po popravě Roderiga Lopeze (*známého židovského lékaře, obviněného z intrik proti královně a ve vykonstruovaném procesu odsouzeného roku 1594 k smrti, pozn. red.*) se však londýnská komunita *marranos* rozpadla zevnitř a dvě soupeřící frakce se vzájemně udávaly jako šiřitelé judaismu. Následovalo vyšetřování královské tajné policie, *marranos* byli prohlášeni za kryptožidy a roku 1609 vyhnáni z Anglie.

V Anglii však žila v Shakespearově době ještě jiná skupina Židů, kterou tvořili italští hudebníci povolaní k anglickému dvoru, aby šířili znalost a umění hudby. Nejznámější židovskou rodinou tohoto druhu byli Bassanové a Emilia Bassanová, která se později vdala za pana Laniera, mohla být, jak to alespoň tvrdí britský historik A. L. Rowse, černou dámou Shakespearových sonetů. (…)

LICHVÁŘI

Slovo „banka“ (bank) v moderním finančním smyslu se v *Kupci benátském* ani v žádné jiné Shakespearově hře nevyskytuje, lichvář Shylock však zcela nepochybně představuje renesanční verzi moderního bankéře. Prostřednictvím postavy Shylocka tak *Kupec benátský* dostává příznačně renesanční dvojí perspektivu – Shakespearova hra se jednak dívá zpět do středověku, reflektuje a transformuje středověké stereotypy postavy Žida, jednak v mnohém ohledu předjímá filozofii moderního bankovnictví. Spojovacím článkem obou těchto perspektiv je právě lichva chápaná jako půjčování peněz na úrok. Proměny lichvy a jejího hodnocení církevními i světskými institucemi v průběhu dvou tisíciletí výmluvně vypovídají nejen o moci peněz, ale také o mentalitě a hodnotách celé západní civilizace. Jakkoli jsou tyto proměny mnohotvárné, jedno mají společné: i nejvyšší principy mravní, byť třeba posvěcené Písmem svatým, se nakonec přizpůsobují ekonomické nutnosti. Dějiny lichvy jsou dějinami jejích neustále se proměňujících, ekonomickou realitou vynucených výkladů. (…)

Z několika evropských lichvářů se v 15. a 16. století postupně stávali první milionáři a pozoruhodné bylo, že nová evropská finanční elita – ať už to byli bavorští Fuggerové či francouzští, katalánští, lombardští, florentští a benátští lichváři a bankéři – byla převážně křesťanská, nikoli židovská. Úroková míra křesťanských lichvářů byla přitom neuvěřitelně vysoká. Existují doklady o tom, že florentští bankéři vymáhali úroky dosahující dvou set šedesáti šesti procent.

HOME FOR CONVERTED JEWS, OR DOMUS CONVERSORUM, OXFORD.
Founded 1235; demolished 1750.
Skelton, "Oxonia Antiqua Restaurata."

Domov pro konvertity, Domus conversorum.

Židovských lichvářů bylo nepoměrně méně, a navíc měli pádné důvody bát se o své peníze, neboť se často stávalo, že jejich křesťanští dlužníci, zvláště byli-li urozeného původu, vypověděli obligace a židovští věřitelé pak zapůjčenou částku (o úrocích ani nemluvě) už nikdy neviděli. Neméně často docházelo k zabavení židovského majetku, a není tedy překvapivé, že židovští lichváři vymáhali vysoké úroky, kdykoli to bylo jen trochu možné. Jejich praxe však byla celkově umírněnější než to, co dělali lichváři křesťanští. Přesto bylo slovo „lichvář“ v renesančním všeobecném povědomí synonymem slova „Žid“ – mýtus, jako už tolikrát v lidských dějinách, byl silnější než skutečnost.

MEZI DOKTRÍNOU A PRAXÍ

Druhým paradoxem renesance souvisejícím s lichvou a finančnictvím byl již zcela zjevný rozpor mezi církevní doktrínou a každodenní praxí. Lichva byla přísně zakázána, a přesto byla všeobecně provozována. Z dnešního hlediska je sice zřejmé, že šlo o neodvratný proces související se zrodem novodobého kapitalismu, ale Shakespearovým současníkům se tato skutečnost nejevila a nemohla jevit tak jednoznačně. (…)

V Anglii Shakespearovy doby byli lidé, kteří si tento rozpor uvědomovali, a jejich náhled na lichvu ohlašoval realističtější, racionálnější a liberálnější ekonomické myšlení moderní doby. Patřil k nim především Francis Bacon, který v eseji *O lichvě* stručně shrnul dobovou kritiku lichvářů a lichvy, ale dodal, že „jen bláhoví lidé si představují, že by systém řádných půjček mohl existovat bez zisku“. Bacon posléze vyjmenoval jak nevýhody lichvy, tak její nezanedbatelné výhody (spočívající v tom, že lichva je stimulem obchodu) a vyslovil větu, která lakonicky odmrštila mnohomluvné argumenty dobových traktátů proti lichvě: „Takže mluvit o zrušení lichvy je bezpředmětné. V každém státě vždy byla v té či oné formě, v té či oné míře. Zrušení lichvy je proto nutné odkázat do Utopie.“ (…)

TRAKTÁTY, PÍSNĚ, HRY

Zobrazení lichváře v alžbětinské populární literatuře (traktátech, kramářských písních, románech a divadelních hrách) však s racionálními argumenty Francise Bacona nemělo společného vůbec nic. Alžbětinský stereotyp lichváře byl většinou pohádkově zjednodušenou personifikací zla a ošklivosti. V jedné kramářské písni z roku 1586 je moralitní postava Lichvy oblečená do sametového kabátu, podřezává ostatním lidem krky a bez úroku nepůjčí ani groš. V traktátu Thomase Nashe *Pierce Penniless* z roku 1592 vystupuje tlustý, odporný lichvář s prošedivělým vousem, oblečen je do damaškové kutny lemované liščí kožešinou a na hlavě má špinavý noční čepec.

V alžbětinské kramářské písničce *Gernutus* Thomase Percyho přetištěné v *Památkách starodávné anglické poezie* (Reliques of Ancient English Poetry, 1765) se o židovském lichváři jménem Gernutus vypráví tímto způsobem:

V Benátkách, městě italském, žil jednou jeden Žid. Jak krutě lichvu vymáhal, chci vám teď vylíčit. Žid jmenoval se Gernutus a kéž by ho čert vzal, vždyť chudákovi ve škarpě by ruku nepodal.

(*pokračování na str. 17*)

POKLADNICE ŽIVOTA

Ztracený lékařský spis se vrátil do sbírek ŽMP

Na podzim loňského roku zahájili pracovníci Knihovny Židovského muzea v Praze (ŽMP) jednání týkající se tisku *Sefer ocar ha-chajim* (Benátky, 1683). Tisk pochází z původní knihovny Židovské náboženské obce v Praze, která je základním kamenem dnešní knihovny ŽMP, a byl nabízen k prodeji prostřednictvím internetového obchodu. Nabízený exemplář, jenž se ztratil za druhé světové války, je zaznamenán v historickém katalogu z pera knihovníka Tobiase Jakobovitse a nese signaturu 2816. Držitel ztracené knihy projevil vůči Židovskému muzeu po-

Sefer ocar ha-chajim, fol. 8b–9a. © ŽMP.

rozumění a kniha se v březnu 2021 navrátila do muzea. Poté, co ji pečlivě prohlédli restaurátoři papíru, se opět stala součástí fondu ŽMP. Jejím autorem je italský učenec, lékař a rabín Jaakov ben Jicchak Cahalon (1630–1693). Lékařský titul získal na univerzitě v Římě a rabínskou funkci vykonával v židovské komunitě ve Ferraře. Dílem *Ocar ha-chajim* (*Pokladnice života*) rabi Cahalon (Zahalon, Sahalon) přispěl k tradici židovského studia lékařství. Praktikování medicíny vyložil jako náboženskou povinnost a knihu věnoval nejen lékařům, nýbrž i těm, kteří lékaře postrádají. Je-li k lékaři příliš daleko, psal, mohou se četbou díla poučit a nalézt v něm oporu.

ŽIDOVSKÁ MEDICÍNA

Tóra, jež je základem judaismu, věnuje zdraví mnoho pozornosti a prezentuje jeho holistické pojetí, dle kterého zdraví fyzické úzce souvisí s oblastí duchovní. Týdenní oddíl Mecora (3M 14,1–15,33) svěřuje záležitosti kožního onemocnění knězi, který provádí diagnostiku a stanovuje další nutné kroky léčby. Kněz takto vystupuje v roli lékaře a čtenář se dozvídá, že je zapotřebí, aby o své tělesné zdraví pečoval, neboť tělo nestojí mimo Hospodinův zájem a je důležité. V souladu s tímto pohledem Tóry se medicíně věnovali i mnozí rabínští učenci, z nichž nejčastěji je v tomto kontextu připomínán rabi Moše ben Majmon, jehož lékařské dílo bylo v letech 2004–2017 dokonce přeloženo do angličtiny (*Medical Aphorisms*, přeložil Gerrit Bos). Cahalonovu *Pokladnici života* lze k Maimonidově dílu přirovnat. Kniha sestává ze dvanácti kapitol. Nejprve pojednává o podstatě medicíny (*chochmat ha-refu'a*), jejímž cílem je zachovávání zdraví (*šemira ha-beri'ut*), přičemž následně je čtenáři předloženo pojednání o léčbě horeček (*kadachot*) a deset dalších traktátů, od nemocí pohybového ústrojí po gynekologii a dětské lékařství. Traktát třináctý, který se měl věnovat zdraví duševnímu, slovy rabi Cahalona „chorobám duše, které se podobají výše popsaným chorobám tělesným", vytištěn nebyl a zřejmě zůstal pouze v rukopisné podobě.

PŘEDPOKLADY ZDRAVÍ

Všechny traktáty mají výrazný praktický charakter a současně nesou jasnou stopu autorova kontaktu s univerzitním prostředím. Jednotlivá témata jsou pojednávána formou otázek a odpovědí. „Na čem závisí zachování zdraví?" ptá se rabi Cahalon na začátku

Fol. 1a (vlevo je staré razítko knihovny obce); ŽMP.

prvního traktátu a odpovídá, že na „dobrém pořádku v šesti metafyziologických kategoriích". Mezi ně patří 1. ovzduší, 2. jídlo a nápoje, 3. pohyb a odpočinek těla, 4. spánek

Hebrejská lékařská encyklopedie *Maase Tovija*, 1707.

a vstávání, 5. vyprazdňování, vylučování z těla a uchování potřebného v jeho nitru, 6. nálada a trápení duše (*machševet ha-lev ve-tirdat ha-nefeš*). Pohyb a nálada jsou sice samy o sobě věcí fyziologickou, autor se však rozhodl pojednat o nich nejprve v perspektivě nadtělesné. Z těla totiž vycházejí, ale na tělo zároveň také působí. Nepořádek nadtělesný ještě sám o sobě není chorobou, nejde však ani o stav žádoucí. Může totiž ovlivnit orgány těla a chorobu nakonec vyvolat. Když se tak stane, je nutné přivolat odborníka, jenž dokáže rozpoznat, která z kategorií vykazuje nedostatky, a v tomto smyslu zasáhnout.

LÉKAŘ SLUŽEBNÍKEM PŘÍRODY

Příroda je v návaznosti na Hippokratovo učení popsána jako „moudrý řád, jenž zajišťuje vše, čeho je zapotřebí", a lékař je charakterizován jako její služebník (*mešaret ha-tejva*), který dbá na to, aby nedošlo k vyhasnutí tělesného tepla. Správné fungování lidského těla totiž dle autora stojí právě na rovnováze mezi jeho teplem a vlhkostí. Chceme-li si zdraví zachovat, je nutné tělesnou vlhkost udržovat ve správné míře, v takové, která se teplu poddá a nechá se jím stravovat, aniž by nad teplem převážila a uhasila jej. Vlhkost je přijímána v pokrmech a v nápojích, přičemž na udržení tepla se mezi šesti výše popsanými kategoriemi nejvíce podílejí pohyb a spánek. Zejména zde je zapotřebí dobrého pořádku a přehlížet bychom neměli ani vliv intimního života a hygieny. Ne vše, co tělo přijme, se totiž může proměnit ve výživu a krev. Mnohé přeměnit nelze a z těla musí být vyloučeno. Takový je běh věcí. Přírodu uspořádal Hos-

podin, a sama o sobě žádnou škodu způsobit nemůže. Nemoci nastávají v době, kdy Hospodinův řád ustupuje a jeho místo zaujímá nelad. Tehdy je zapotřebí služebníka přírody, člověka, který přírodu dobře zná a je schopen napomoci k její regeneraci, tj. lékaře.

LÉKAŘOVA MODLITBA

Vedle anatomie a léčebných postupů věnuje dílo *Pokladnice života* pozornost i lékařské etice, psychoterapii a rovině teologické. Lékař musí disponovat detailními znalostmi všech v knize popsaných oborů medicíny, stejně tak ale potřebuje i dovednosti komunikační. Jestliže totiž stanovený postup léčby předloží slovy neobratnými, nemusí být

Modlitba za uzdravení v době moru. 18. století.

dobře přijat. Také je důležité, aby lékař pacientovi vždy dodával odvahy, a to i v případě, kdy se jedná o stav velmi vážný. Za svou práci lékař od pacienta dostává odměnu, jsou však i situace, kdy by odměnu naopak požadovat neměl, a sice když léčí chudé nebo své blízké a milované. Jeho práce je nejen řemeslem, nýbrž i posláním, to znamená, že má i rovinu duchovní. Pacientům by měl vždy připomínat, že opravdovým lékařem je ve skutečnosti Svatý, budiž veleben, ke kterému by se měl každý pozemský zástupce lékařství obracet. V další ze svých knih za tímto účelem rabi Cahalon předkládá také „lékařovu modlitbu", v níž se lékař doznává, že je pouze jílem v Hrnčířově ruce, pouze nástrojem Hospodinova uzdravení.

Pracovníci Knihovny Židovského muzea v Praze mají velkou radost, že tento vzácný tisk nalezl cestu zpět na své původní místo a společně s autorem *Pokladnice života* přejí všem čtenářům *Roš chodeš* mnoho Hospodinova požehnání a pevné zdraví.

Ivan Kohout

LIDÉ SLEDUJÍ MŮJ HLAS

(*dokončení ze str. 7*)

Vyprávím o vyhnání Židů ze Španělska, o tom, jak se dostali na Balkán, mluvím o svých zážitcích z jugoslávské války, o novodobých uprchlících z válečné Jugoslávie. Není to jen „hudebka", do hudby se promítají lidské osudy.

Je tento workshop vhodný i pro školy? Jak na něj děti reagují?

Ano, tenhle program může být i pro mateřskou školu. Je dobré, když děti nejsou předem připravené. Byla jsme například ve škole v Rokycanech, ve městě, kde jsou sociální problémy a děti znají určité tenze, takže na program dobře reagovaly. Byla jsem na střední škole v Kadani, na biskupském gymnáziu ve Varnsdorfu, na několika pražských gymnáziích, ve walfdorských školách. Dospívající děti se hodně stydí. Ale já vím, že když k nim přijdu, tak za hodinu a půl budeme společně tančit a zpívat v kruhu! Pokud s někým bývají problémy, tak s některými pedagogy.

Foto Tina Palu.

Rozšiřujete a obměňujete svůj repertoár?

Nechávám se inspirovat, mám spoustu materiálu. Zúčastnila jsem se projektu Pavla Straky Strakův pojízdný cirkus, což je směs nástrojů, které hrají folklorní hudbu a moderní jazz a elektroniku.

Nejčerstvější program, který také vymyslel Pavel, se jmenuje Reiner(kace) a týká hudby Karla Reinera, syna vrchního kantora žatecké synagogy, který přežil holokaust. Reiner spolupracoval s E. F. Burianem, hodně se inspiroval folklorem, a tak jsem některé jeho melodie, které se hrály v terezínském ghettu, převzala a přizpůsobila svému stylu.

Aido, vy jste známá tím, že při koncertech dokážete zvednout diváky za židlí. Jak to děláte? A jak na vás působí, když hrajete v synagogách?

Především to většinou není jen koncert. Nejprve se ráno koná workshop, při něm se lidé něco dozvědí o bosenských a sefardských písních a naučí se jednu písničku (*Jo hanino tu hanina*, Já jsem hezký, ty jsi hezká). Večer pak přijdou na koncert a už není problém, aby se ke zpěvu přidali, nebo jak říkáte, zvedli ze židlí. Ale samozřejmě může se přijít rovnou na koncert. Krásně proběhly koncerty v Třebíči, v Krnově, v Děčíně, ve Cvikově, v Kosově Hoře, v Úštěku, v Březnici.

Když je na místě k dispozici nástroj, využiju ho, ale nic nevyžaduji. Zpívám bez doprovodu, a cappella, používám jen bubínek. Inspiruje mě prostor, v němž zpívám, provádím jím diváky: procházíme budovou nebo venkovním prostorem a lidé sledují můj hlas. Každá místnost má jinou akustiku, vzbuzuje jiné dojmy, záleží na tom, co v tom prostoru převládá, zda dřevo, kámen, sklo… Zpívám bez mikrofonu, divákům doslova na tělo. Snad to oceňují, protože třeba v Úštěku hraju v červenci už podruhé.

A hlavně: V synagogách, jako ve všech sakrálních budovách, se zpívá nádherně. To je až tělesný zážitek, prostor je vlastně reflexe duše a vrací vám to, co do něj vložíte.

Alice Marxová

(*Více informací o programu A. Mujačić naleznete na FB stránce Aida Mujačić; ukázky z její produkce jsou na YouTube; červencové koncerty se konají v následujících termínech: 1. 7. v 18.00 ve Staré synagoze v Plzni; 3. 7. v 19.00 v synagoze v Úštěku; 23. 7. v 19.30 na nádvoří zámku v Holešově v rámci festivalu židovské kultury Ha-Makom, během dne workshop na různých místech.*)

ZA ZREZAVĚLÝM PLOTEM

Nejstarší židovské hřbitovy v USA najdeme na Manhattanu

Málokdo by hádal, že v srdci newyorského Chinatownu se nachází nejstarší židovské pohřebiště ve Spojených státech amerických. Tento tzv. První hřbitov Shearith Israel neboli První hřbitov Španělské a Portugalské synagogy, jehož úplně původní – nyní již neznámá – lokace byla blízko afrického pohřebiště, je nevelký a nachází se blízko Chatham Square na Dolním Manhattanu (proto se mu také někdy říká hřbitov na Chatham Square). Historicky byla tato oblast významnou křižovatkou a poté hlavní stanicí dvou nadzemních drah metra, které byly zrušeny kolem poloviny 20. století.

Svému účelu hřbitov, na kterém se nachází 107 náhrobků, sloužil v letech 1683–1833 a je poslední newyorskou zachovanou památkou ze 17. století. Velká řada náhrobků nese nápisy v ladinu, jazyce sefardských Židů. Pohřbeno je zde mnoho obětí žluté zimnice, která se přes New York převalila ve třech vlnách na konci 18. a začátku 19. století a podlehly jí tisíce lidí.

O jeho existenci ví málokdo: pohled z ulice na nejstarší židovský hřbitov v USA.

SHEARITH ISRAEL

Všichni praktikující Židé v New Yorku tehdy patřili ke kongregaci Shearith Israel („Pozůstatky Izraele“), jež byla první židovskou kongregací v Severní Americe vůbec a v letech 1654–1825 také kongregací jedinou. Založilo ji 23 sefardských Židů původně z Recife v Brazílii, kteří se při útěku před inkvizicí vylodili koncem roku 1654 v tehdy ještě koloniálním Novém Amsterdamu. Ačkoli místní guvernér Peter Stuyvesant nesouhlasil s tím, aby se v zemi usadili, skupina nakonec získala povolení ve městě zůstat a praktikovat židovskou víru, ovšem ve „vší tichosti a v domácím prostředí“. Ke skupině patřil také Ašer Levy, který protestoval proti tomu, že ačkoli Židé platí Holanďanům daně, nemají práva ani povinnosti rezidentů, např. povinnost strážit městské brány. Nakonec se mu podařilo některá z práv pro židovskou komunitu získat a jeho kauza se stala jedním z nejstarších příkladů boje za lidská práva v Americe.

Dvacet dva členů kongregace Shearith Israel se zúčastnilo americké války za nezávislost.

Kongregace měla v průběhu doby jak sefardské, tak aškenázské členy, avšak bohoslužby se konaly podle sefardského ritu. V roce 1664 se z původní holandské kolonie stala kolonie britská a Nový Amsterdam se proměnil v New York. Židovská komunita v New Yorku byla tehdy nevelká, kolem poloviny 18. století čítala pouze 300 osob. Členové Shearith Israel se podíleli na založení význačných newyorských institucí, jako je např. nemocnice Mt. Sinai (původně se jí říkalo Jews’ Hospital) nebo newyorská burza. Dvacet dva členů kongregace se později účastnilo bojů v americké válce za nezávislost a na jejich památku se každoročně poslední pondělí v květnu koná na hřbitově ceremonie (u několika hrobů lze spatřit americkou vlajku).

GOMEZ, SEIXAS, JUDA

Nejstarší zachovaný nápis na hřbitově je na hrobě Benjamina Buena de Mesquita a pochází z roku 1683. K nejvýznamnějším osobnostem zde pohřbeným ale patří Luis Moses Gomez (asi 1660–1740), významný obchodník, který nechal v roce 1727 postavit Mill Street Synagogue, jež se stala první synagogou v Severní Americe. Gomez nejstarší synagogu vedl, zastával funkci parnase (správce). Jeho původní dům, Gomez Mill House ve městě Newburgh ve státě New York, je nejstarším židovským bydlištěm ve Spojených státech. Od roku 1897 užívá Shearith Israel synagogu na Central Park West. Zajímavostí je, že některé kusy nábytku z původní synagogy používá kongregace dodnes.

Dalším význačným mužem zde pohřbeným je Gershom Mendes Seixas (1745–1816), který stál v čele komunity od šedesátých let 18. století a v této funkci setrval skoro padesát let. V roce 1789 se účastnil inaugurace George Washingtona na Wall Street. Seixas, který neměl oficiální vzdělání (byl samouk), zastával pozici kantora a byl nesmírně oblíbenou osobností. Je třeba zdůraznit, že až do poloviny 19. století neměla Shearith Israel stálého rabína a řadu rabínských funkcí vykonával právě kantor. Do roku 1850 pobývali ve Spojených státech pouze hostující rabíni z Evropy, kteří se vždy vraceli domů.

Na hřbitově nalezneme také náhrobek Dr. Waltera Jonase Judy (1778–1798), jednoho z prvních židovských studentů medicíny na King’s College, dnešní Kolumbijské univerzitě. (Mimochodem málokdo ví,

že vůbec prvním vystudovaným židovským lékařem v New Yorku byl Dr. Elias Woolin, který do Ameriky přišel v roce 1740 z českých zemí.) Dr. Juda, nejmladší ze čtrnácti dětí, byl nadaným adeptem medicíny, žel v době jeho studií zasáhla New York epidemie žluté zimnice. Mnoho lidí uprchlo z města, Juda však zůstal a obětavě léčil nemocné. Nakonec se také nakazil a zemřel, bylo mu pouhých dvacet let. Na jeho náhrobku nalezneme tento nápis: „Na památku Waltera J. Judy, studenta medicíny, jenž veden snahou zmírnit utrpení svých spoluobčanů za dnů hrozné nákazy, jež navštívila město New York v roce 1798, podlehl nemoci pátého dne měsíce tišri v roce 5559."

První hřbitov Shearith Israel je veden v národním soupisu historických míst USA. O jeho zapsání do registru se na začátku šedesátých let 20. století zasloužil americký architekt Harmon Goldstone (1911–2001), sám člen Shearith Israel. Restauroval také pohřební kapli z 19. století na hřbitově v Queensu, který kongregace využívá v současné době.

DRUHÝ A TŘETÍ HŘBITOV

V souvislosti s tím, jak se proměňovalo osídlení a zástavba manhattanského ostrova, se měnila i poloha židovských hřbitovů. Další pohřebiště kongregace Druhý hřbitov Španělské a Portugalské synagogy (říká se mu také New Bowery Cemetery) se nachází poněkud severněji, ve čtvrti Greenwich Village, konkrétně na 11. ulici. Je ukrytý mezi klasickými newyorskými městskými domy (tzv. townhouses). Byl založen v roce 1805, ještě před vznikem newyorské „mřížky", tedy rozdělení komunikací na

Náhrobky na Druhém hřbitově.

ulice a avenue, jak je známe dnes. Tehdy byla čtvrť převážně zemědělská a traduje se, že přes hřbitov chodily krávy. Jedná se o nevelký pozůstatek původního hřbitova, jakýsi trojúhelník, což z něho dělá nejmenší hřbitov v New Yorku vůbec (na hřbitově se nachází kolem dvaceti náhrobků). Kolem roku 1830 výstavba ulic dosáhla až ke hřbitovu a kongregace tak byla nucena už potřetí hledat nové místo.

Třetí hřbitov Španělské a Portugalské synagogy, kde se pohřbívalo až do roku 1851, je umístěn o deset bloků dál a východněji, na 21. ulici. Je ze všech tří hřbitovů rozlohou největší a nejzachovalejší, nalezneme zde asi 250 hrobů. Ani jedno z původních starých pohřebišť není přístupné veřejnosti

Třetí hřbitov je v nejlepším stavu.

a vstoupit na ně lze pouze po předchozí dohodě. Novodobý hřbitov, který Shearith Israel využívá v současnosti – od poloviny 19. století, kdy bylo zakázáno pohřbívání jižně od 86. ulice –, je mimo Manhattan, v Ridgewoodu ve čtvrti Queens. Beth Olam Cemetery je známý svou pohřební kaplí, kterou navrhl krajinný architekt Calvert Vaux, spolutvůrce Central Parku. Tato kaple je jedinou náboženskou budovou, již vytvořil. Na hřbitově Beth Olam je pohřbena např. Emma Lazarus, básnířka a překladatelka, autorka známého sonetu *Nový kolos* (1883); několik veršů z něj nalezneme napsaných na bronzové desce na podstavci sochy Svobody.

Většina Newyorčanů, kteří spěchají rušnou oblastí mezi Manhattanským a Brooklynským mostem, netuší, jak důležitá část americko-židovské historie se ukrývá za zrezavělým železným plotem v jedné z málo známých ulic newyorské Čínské čtvrti.

Text a foto Monika Hanková, New York

MÝTUS SILNĚJŠÍ NEŽ FAKTA

(*dokončení ze str. 13*)

Písnička obsahuje jak obrysy hlavní zápletky Shakespearova *Kupce benátského,* tak mnoho detailů nápadně shodných se Shakespearovou hrou. Pozoruhodné je, že na rozdíl od všech ostatních pramenů je v písničce zmínka o tom, že libru masa Žid míní jenom jako žert. Přes tyto nápadné podobnosti však není jisté, zda písnička byla složena před *Kupcem benátským,* nebo někdy později. Nelze proto vyloučit, že Shakespeare inspiroval písničkáře, nikoli naopak.

V alžbětinských divadelních hrách se postava lichváře vyskytuje mimořádně často. A. B. Stonex uvádí celkem 69 her, což nepochybně svědčí o životnosti a popularitě tohoto renesančního kulturního stereotypu.

V Shakespearově básnické imaginaci se lichva projevuje dvojím způsobem. Takto o ní Shakespeare píše v sonetu 6: *Nedopusť, aby pařát pustých zim ti léto z tváře serval, dříve než obtěžkáš lůno darem převzácným a trest' své krásy do něj zaseješ. Tenhle vklad není lichva nepravá, vždyť tuhle půjčku každá ráda splatí: pak z tebe vzejde tvoje druhé já a dalších deset v úrocích ti vrátí* (sonet 6, 1–8). Mezi děláním dětí a finančními transakcemi je v tomto sonetu velmi úzký, dokonce intimní vztah. Děti jsou v něm mimořádně výhodnou investicí do vlastního já. Ale mladý a krásný adresát sonetů to nechce pochopit a Shakespeare ho musí přemlouvat: *Proč schraňuješ, co štědře měl bys dát, proč stal se z tebe lichvář vlastní krásy, co skrblením chce jenom prodělat a přijít o všechno, co nastřádal si?* (sonet 4, 5–8)

Mladý muž, který se nechce oženit a mít děti je naopak „lichvář vlastní krásy" v tom nejhorším slova smyslu. Odmítá investovat své já do dětí a tím ztrácí jako lakomec, který neplodně schraňuje své mince v truhlících. Lichvářkou se stává i černá dáma sonetů, jak to nádherně dokazuje sonet 134: *Za svoji krásu žádáš velkou kauci, jak lichvářka, co nemá nikdy dost, svou laskavost můj přítel draze splácí – já ztrácím jeho pro tvou nevděčnost* (sonet 134, 9–12).

Martin Hilský: Shakespearova Anglie. Portrét doby. *Vydalo nakladatelství Academia v Praze roku 2020. Ilustrace, kalendárium, rejstříky. 765 stran.*

ŽIDOVSKÝ NADČLOVĚK

Americký Superman vznikl z odporu vůči nacismu

Když Friedrich Nietzsche napsal: „Urazili jste cestu od červa k člověku, a leccos ve vás je posud červ," asi by ho sotva napadlo, že tato slova budou čtyřicet let po jeho smrti (zemřel roku 1900) jedním z nástrojů k opodstatnění masové genocidy evropských Židů. Tím spíš, že za života otevřeně kritizoval německý nacionalismus, militarismus a sám o sobě dokonce prohlašoval, že je „antiantisemita". Přesto v každé středoškolské učebnici čteme, že Nietzsche byl základním stavebním kamenem nacistické rasové ideologie.

Nietzsche však rasista v podstatě nebyl, nebo se jím alespoň snažil nebýt, a to i přes to, že k jeho blízkým přátelům patřil například Richard Wagner. Evoluční stránka jeho filosofie etnikum nijak nezohledňuje; místo toho člověka individualisticky izoluje od jeho sociálních skupin a vidí ho jako pouhý článek evoluce, která jím rozhodně nekončí. Bůh, který provázel v naší existenci lidstvo, je podle Nietzscheho mrtev a my tak máme na výběr: stát se nihilisty a zakrnět, nebo usilovat o něco velkolepého.

V knize *Tak pravil Zarathustra* Nietzsche předkládá svou představu o postupné evoluci člověka k plnému uchopení vlastního života. „Hlásám vám nadčlověka. Člověk je cosi, co má býti překonáno," provolává ústy historické postavy Zarathustry (v překladu O. Fischera). Ty vyvolené, kteří překonají společnost, která je zkažená otrockou morálkou a opiáty v podobě náboženství nebo alkoholu, podle něj čeká tato vyšší, dost vágně a nejasně definovaná příčka evoluce – nadčlověk, *Übermensch*.

Vzhledem k autorovu chabému mentálnímu zdraví a jeho zálibě psát filosofické texty jako fiktivní prózu se odborníci dodnes přou, jak to Nietzsche myslel. Zkoumají, zda si skutečně představoval přímo vznik nového živočišného druhu, či zkrátka jen moderně přemýšlejícího a životním elánem nabitého člověka. Lze říci, že jestli je něčí dílo otevřeno řadě interpretací (a dezinterpretací), tak je to právě dílo Nietzscheho. Je zajímavé sledovat, jak si jeho slova lidé vykládali a uzpůsobovali k obrazu svému.

TRIUMF VŮLE

Pro nacistické teoretiky byl Nietzscheho nadčlověk lákavou představou. Byl ztělesněním filosofie přitakání životu, převzetí osudu do vlastních rukou a triumfu lidské vůle nad mentalitou stáda, s nímž se náboženské či politické autoritě snáze manipuluje. To byly ostatně v širším kontextu myšlenky blízké i širší německé populaci, která čím dál tím více přijímala představu, že jejich ekonomické krize a kulturní ponížení nezpůsobily tragické chyby vlastního vedení, ale meziválečná politika západních velmocí. Paradoxní přitom je – a dokazuje to, jak nacisté využili filosofa pro své cíle –, že na úplně stejné morálce davu, který je pod kontrolou charismatické autority, postavili nacisté třetí říši.

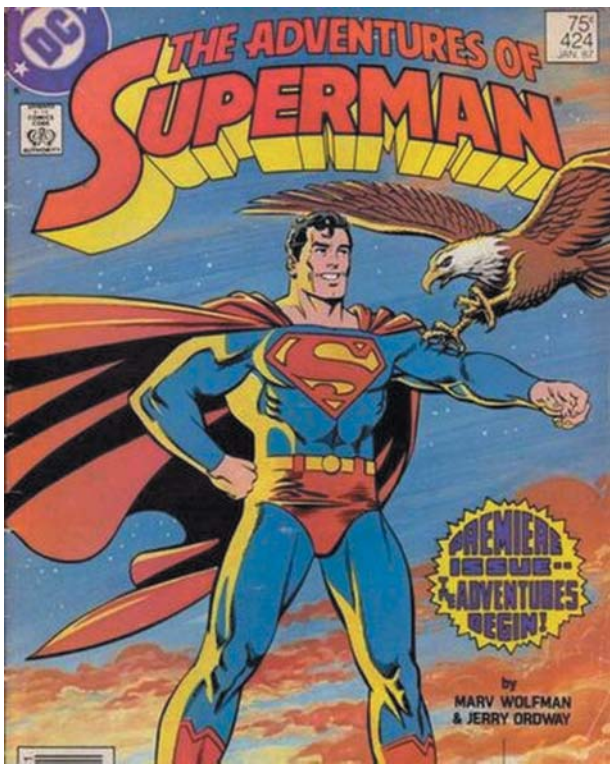

Komiksový Superman, symbol všeho, co je „americké".

Dalším zásadním aspektem Nietzscheho nadčlověka byl pro nacisty právě onen evoluční charakter, který do svého fenoménu autor nejasně zahrnul. S tím se samozřejmě pojí jeho často provokativní jazyk mířený na ty, jež považoval za životně slabé tragiky. „Kdysi jste byli opice, a i nyní je člověk opice – více než kterákoli opice," snaží se zburcovat čtenáře k tomu, aby se vzchopil a převzal kontrolu nad svým životem. Když se ale na tyto střípky Nietzscheho filosofie vůle naroubuje antisemitismus, začne na pozadí jeho rétoriky vznikat nejen vymezení skupiny „nežádoucích", ale zároveň i nový nacistický ideál nadčlověka.

Tak se zrodila představa ideálu árijské rasy – světlých vysportovaných těl, blonďatých vlasů a modrookých tváří, ale především nietzscheovské tvrdé vůle, díky níž tito „dokonalí" jedinci navzdory politickým a přírodním překážkám vítězí.

S tím, že této představě odporovala řada skutečností, jež doslova bily do očí, si nacisté hlavu nelámali. V té nejpovrchnější rovině třeba to, že snad s výjimkou Heydricha ani jeden z nacistických pohlavárů zdaleka fyzický ideál nadčlověka nesplňoval, či fakt, že na berlínské olympiádě v roce 1936 vyhrál čtyři zlaté medaile afroamerický atlet Jesse Owens, a to přímo před Hitlerovými zraky. Jeho propagandistický symbol nadčlověka nepodkopávali však jen afroameričtí sportovci, ale také američtí židovští komiksoví tvůrci.

ZA OCEÁNEM

Koncem 19. století se do USA přistěhovaly téměř tři miliony východoevropských Židů, které z Ruska a východní Evropy vyhnal antisemitismus. Američtí Židé pak patřili k zásadním odpůrcům nacismu: židovské komunity pořádaly protestní demonstrace a rozhánět sjezdy nově vzniklé americké nacistické strany pomáhali kromě jiných i židovští gangsteři.

Ve spojitosti s propagandou třetí říše je však nejpozoruhodnější boj s nacismem, který neprobíhal pokřikem při demonstracích ani pěstmi, nýbrž perem. Židovské kořeny amerického komiksového prů-

myslu jsou stále poměrně opomíjenou záležitostí. První číslo časopisu *Action Comics*, v němž byl představen Superman, sice vyšlo až v roce 1938, ale neoficiální Supermanovy příběhy psali jeho židovští autoři už od počátku třicátých let.

Zpětně leckoho možná překvapí, že postavu Supermana koncipovali Jerry Siegel a Joe Schuster jako zápornou. Jenže ve třicátých letech minulého století znamenal Superman reflexi nacistického konceptu nadčlověka: Superman vznikl původně jako alegorické vyobrazení árijské rasy jako ničitele a zkázy společnosti. Schuster se Siegelem však postupně změnili strategii a místo toho, aby nacistické Německo jen kritizovali, rozhodli se, že nad ním zvítězí. A tak vznikl *Muž z oceli* – v podstatě v takové podobě, jak ho známe dnes.

Vysportované tělo, blond vlasy a modré oči...

ŽIDOVSKÝ NADČLOVĚK

Superman byl fiktivním ideálem nadčlověka v mnoha ohledech stále podobný tomu nietzscheovskému ideálu – měl nezlomnou vůli, vysportované tělo, hranatou bradu… Nicméně současně má řadu dalších vlastností, jimiž se od nacistického árijce liší. Především Superman už od prvních komiksů zachraňuje všechny lidi bez výjimky; věří, že i život padouchů má cenu. Superman ochraňuje slabé, bojuje proti mocichtivým záporákům a jeho červeno-modrý kostým má dvě ze tří barev americké vlajky. Je tak vlastně novým typem nadčlověka, a to reflexí amerických ideálů židovských imigrantů do Spojených států.

„Nejen“ Superman, ale také brýlatý intelektuál.

Je tedy Superman hlavně Američan? Ne. Ve skutečnosti je daleko víc židovský, než by se mohlo zdát. Zapomeňme na Supermana v jeho kostýmu a vzpomeňme si, jak vypadá a kým je v běžném životě: Clark Kent, brýlatý, černovlasý intelektuální novinář, který je v redakci všem kolegům spíš pro smích. Superman, tedy konkrétně spíše Clark Kent, není totiž „pouze“ nadčlověk, ale vedle toho odráží i židovskou zkušenost v Evropě i v USA, k níž patřil i pocit nepříslušnosti k většině.

Danny Fingeroth, současný komiksový autor, ve své knize *Disguised as Clark Kent* (V převleku za Clarka Kenta, 2007) dokonce spekuluje, že celý koncept dvojí identity superhrdiny odráží židovskou zkušenost v západním světě. Občan s problematickými vztahy přes den, hrdina a ochránce v kápi a masce přes noc. Pro Židy tahle dvojí tajná identita vypadala spíš asi takto: na veřejnosti občan, o němž se trochu tuší, že je Žid, což může dát upřímně najevo jen v soukromí.

Ale co je ještě důležitější, přes všechnu šikanu a škodolibé vtípky od kolegů to stále s lidstvem a americkou společností myslí dobře. I američtí Židé chtěli být v Americe prostě dobrými občany, přestože to leckdy bylo dost obtížné. Superman má tím pádem řadu úrovní – od kritiky nacismu přes problematiku židovské identity až po obhajobu vlastní existence a sounáležitosti v západním světě.

Nad nacisty Spojenci ve druhé světové válce sice zvítězili, ale my už dnes bohužel víme, že ve skutečnosti v mnoha podobách a odrůdách neonacismus existuje dodnes. Přesto však Supermana můžeme brát jako symbolický triumf. Neboť hrdina, který vznikl jako židovský protest proti bigotnímu myšlení, tento původní záměr překonal a stal se jednou z nejslavnějších popkulturních ikon všech dob.

Eliáš Gaydečka

VÝROČNÍ ZPRÁVA FŽO

o antisemitismu v ČR v roce 2020

Federace židovských obcí zaznamenala v roce 2020 celkem 874 antisemitských incidentů. To je o 180 více, než v roce 2019, kdy bylo zaznamenáno 694 incidentů.

Násilné incidenty jsou v České republice stále ojedinělé, v roce 2020 byl zaznamenán jeden případ fyzického napadení s antisemitským motivem. V kategorii znehodnocení židovského majetku byl evidován rovněž jeden incident, dalších šest spadalo do kategorie vyhrožování násilným činem, obtěžování nebo urážky konkrétní osoby kvůli jejímu skutečnému či domnělému židovství. V obou kategoriích byl počet zaznamenaných incidentů stejný, nebo nižší než v letech 2018 a 2019.

Drtivou většinu všech zaznamenaných antisemitských incidentů – 98 % – tvoří projevy nenávisti na internetu (články, příspěvky na sociálních sítích, anonymní komentáře a diskusní příspěvky). Enormní nárůst výskytu nejrůznějších konspiračních mýtů, týkajících se pandemie koronaviru a souvisejících projevů antisemitismu, byl během uplynulého roku celosvětovým fenoménem, v České republice šířily tyto konspirační teorie tradiční dezinformační platformy, ale také jednotlivci a skupiny, přičemž novým fenoménem byly antisemitské teze o úmyslném šíření koronaviru, nebo o prosazování finančních zájmů ve vztahu k vakcinaci proti této nemoci.

Antisemitismus v internetovém prostředí nelze podceňovat, analýza zahraničních násilných antisemitských útoků a profilu jejich pachatelů potvrzuje, že aktu násilí téměř vždy předchází radikalizace a nenávistné projevy, ventilované na internetu, zejména na sociálních sítích.

I přes všechna tato zjištění, lze Českou republiku – podobně jako v minulých letech – i nadále vnímat jako zemi, která je pro židovskou komunitu bezpečná, především pak ve srovnání s jinými státy ve střední a západní Evropě.

Výroční zpráva je uveřejněna na internetové adrese www.fzo.cz.

Výroční zpráva o projevech antisemitismu v ČR za rok 2020 byla vydána za finanční podpory Ministerstva kultury v ČR a Nadačního fondu obětem holocaustu. (fžo)

PORUCHA ETGARA KERETA

V slovenčine vyšla ďalšia kniha obľúbeného izraelského autora

Napísal som už desiatky recenzií na rôzne tituly odbornej, beletristickej či memoárovej literatúry, ale pokiaľ ma pamäť neklame, kniha poviedok doteraz v tomto spektre chýbala. Aj preto som sa rozhodol priblížiť najnovšiu knihu Etgara Kereta. Vtedy som ešte netušil, že netuším, do čoho sa púšťam. Pritom už názov *Porucha na kraji galaxie* mal byť pre mňa výstražným znamením.

Z pohľadu čitateľa táto kniha nepredstavuje môj prvý kontakt s tvorbou populárneho izraelského autora. Zásluhou systematickej práce jeho „dvornej prekladateľky" Silvie Singerovej (v tomto prípade si rozdelila „koláč" s Michalom Vlkom) a aktivity neveľkého, ale kvalitného vydavateľstva Artforum, majú slovenskí čitatelia k dispozícii aj jeho staršie zbierky *Zrazu ktosi klope na dvere* (2010); *Sedem dobrých rokov* (2014); *Osem percent ničoho* (2017). Okrem toho v mojej knižnici nechýba ani *Cirkus Santini* v češtine.

AKO NA TO?

Vždy ma bavili Keretove nápady i spôsob, akým ich prezentoval, až teraz som ale našiel odvahu verejne hodnotiť jeho knihy. *Poruchu* som preto od prvej chvíle vnímal inak než predchádzajúce zbierky. Obsahuje 22 poviedok a už pri ich čítaní som z rôznych strán zvažoval, ako na to? Mám sa pokúsiť prerozprávať každú z nich „vlastnými slovami"? Spočiatku zdanlivo racionálne a zároveň relatívne pohodlné riešenie sa však rýchlo ukázalo ako nepoužiteľné. Paradoxne na mňa negatívne zapôsobilo, že už prvá z poviedok (*Predposledný raz, čo ma vystrelili z dela*) ma doslova očarila a mal som chuť odovzdať tieto pozitívne pocity aj iným. Rýchlo som ale pochopil, že minirecenzovať viac než dve desiatky poviedok tak, aby textíky na niekoľkých riadkoch vystihli obsah i autorský zámer, znamená nadľudskú námahu recenzenta a neľudské utrpenie pre čitateľa… Vybrať z nich iba zopár? Ale ktoré, koľko, podľa akých kritérií? Zamerať sa len na najlepšie? Tiež neľahká záležitosť, keď jedna je lepšia ako druhá. Toto zdanlivo lichotivé konštatovanie však v konečnom dôsledku nevyznieva tak pozitívne, ako by sa na prvý pohľad zdalo. Veď táto vetička vlastne konštatuje, že niektoré poviedky môžu byť horšie (alebo aspoň mne sa menej páčia) než iné. Pritom je to pravda, nie všetky ma oslovili rovnako. Ale smiem to vysloviť nahlas? Čo keď sa Keret urazí? A najhoršie je, že nemôžem ani poradiť, aby si knihu prečítal každý sám, pretože túto „múdru radu" som už na stránkach tohto časopisu opakovane použil. Keby som to vedel skôr, nechám si ju na zlé časy…

Inú možnosť ponúka „súhrnné hodnotenie", ale na to si vzhľadom na množstvo obsahom i formou odlišných poviedok netrúfam.

ROZMÝŠĽAŤ, NAJMÄ O SEBE

Zvažoval som rôzne alternatívy, hľadal najprijateľnejšie riešenie. V procese úvah a odmietania ich výsledkov som si zrazu uvedomil, že viac než o Keretovom diele rozmýšľam a píšem o vlastných problémoch a pocitoch. Vtedy som pochopil, že práve táto skutočnosť spája pri všetkých rozdieloch poviedky Etgara Kereta (a nielen v recenzovanej knihe). Tento autor sa človeka nepokúša oslniť efektnými, no prázdnymi frázami. Neponúka jednoduché témy a riešenia, ale uvoľňuje čitateľovu fantáziu, núti ho rozmýšľať o tom, „čo chcel básnik povedať", ale zároveň aj o všeličom inom, a najmä o sebe. Ako najlepší dôkaz inšpiratívneho prístupu a autorovej originality poslúži okrem vyššie spomenutej úvodnej poviedky aj tá, podľa ktorej je pomenovaná celá kniha.

Pritom *Porucha na kraji galaxie* ma v prvom momente veľmi neoslovila. Spočiatku sa mi totiž zdalo, že je postavená viac na forme než na obsahu. Začína nenápadne. Niekde v strede knihy sa objaví stručný e-mail, ktorý má predmet „Úniková hra Porucha na kraji galaxie". Michael Varšavsky v ňom píše, že by únikovú hru rád navštívil „budúci štvrtok dopoludnia alebo popoludní". Na vedľajšej strane adresát Sefi More zdanlivo jednoduchú žiadosť odmieta a vysvetľuje dôvody svojho rozhodnutia: „S poľutovaním Vám však musím oznámiť, že na budúci štvrtok je úniková miestnosť zatvorená vzhľadom na Deň pamiatky obetí holokaustu, ale radi Vás a Vašu mamu privítame kedykoľvek inokedy." Dvojstránky s výmenou e-mailov sa objavujú ďalej, vždy s odstupom niekoľkých strán (a poviedok). Varšavsky sa nevzdáva, argumentuje, že práve „hľadanie dôstojnej aktivity pre tento smutný a hrozný deň je v prvom rade dôvodom, prečo sme sa obrátili práve na Vás". Pokračujúca výmena názorov a argumentov zdanlivo končí úspechom žiadateľa, ktorý vyjadruje poďakovanie za to, že im umožnili hrať v želanom termíne. Skutočná pointa však prichádza ešte o chvíľu neskôr v podobe vysvetľujúceho e-mailu, ktorý zaslal Sefi svojmu nadriadenému...

CHVÁLA „NEDOROBKOV"

V čase, kedy som čítal Kereta, vyšla v časopise *Respekt* recenzia zbierky poviedok Bianky Bellovej. Petr Bílek v nej okrem iného napísal: „Povídka má u nás nevalnou pověst jak u řady autorů, tak většiny čtenářů. Sbírky povídek se tu berou jako koše a přípravné skici či nedodělky, z nichž se nepodařilo vytěžit dlouhé vyprávění, tedy román." Po prečítaní týchto slov a Keretových poviedok mi neostáva nič iné, než čitateľom (a samozrejme aj sebe) zaželať čím viac podobných poviedkových „nedorobkov" a *Porúch*. Práve krátke texty predstavujú podľa mňa reakciu na skutočnosť, že moderná spoločnosť (a život v nej) je až nepríjemne zložitá a pestrá. Keretovo spektrum mikropohľadov predstavuje cennú pomôcku pre lepšiu orientáciu v realite, ktorá nás obklopuje. **PETER SALNER**

Etgar Keret: Porucha na kraji galaxie. *Artforum 2021. Z hebrejčiny preložili Silvia Singerová 12 poviedok a Michal Vlk 10 poviedok.*

IZRAEL: Do neznáma

Končí-li dlouhá éra nějakého politika, očekává se, že je to v důsledku nějakého zlomu. Třeba prohraných voleb či průšvihu vládnutí. Ale v případě Benjamina Netanjahua je to jinak.

Od 13. června se říká, že Netanjahuova éra skončila. V Knesetu získala většinu jednoho hlasu koalice Naftaliho Bennetta. Na její dlouhé přežití by nikdo nevsadil, ale Bibi je po 12 letech v opozici. Pro politika jeho věku to jistě soumrak kariéry znamená, i když to nemusí být úplný konec. V neposlední řadě proto, že Bibi odevzdává zemi v dobrém stavu.

V době, kdy svět teprve hledá cestu z pandemie korony, je z ní Izrael venku, stal se „mistrem světa v očkování“ a vrací se k normálu. Loni uzavřel „abrahámské dohody“, navázal vztahy s Emiráty, Bahrajnem, Marokem či Súdánem a prolomil izolaci v arabském světě. Patří ke špičce ve vývoji nových technologií. Leč všechny tyto plusy vybledly před osobními a charakterovými minusy Netanjahua. Politický slogan „všichni proti Bibimu“ uspěl.

BENNETT, PREMIÉR S KIPOU

Vznikla nová koalice a vláda, ale bude to asi nejpodivnější kabinet 73 let historie Státu Izrael. „Koalici změny“ tvoří osm stran všech barev. Jsou to sekulární liberálové Ja’ira Lapida (Ješ atid, Budoucnost existuje), náboženští sionisté Naftaliho Bennetta (Jamina, Pravice), Nová naděje bývalého likudnika Gideona Sa’ara, středoví Bílomodří Bennyho Gance, sekulární národovci Avigdora Liebermana (Jisrael bejtenu), tradiční Strana práce Merav Michaeliové, levicově liberální Merec Nicana Horovice a arabští islamisté Mansúra Abbáse (Ra’am).

Kdo dokáže říci, jaký mají ty party společný jmenovatel (kromě zájmu na odstavení Bibiho), vyhrává milion. Premiérem bude dva roky Naftali Bennett, i když Jamina získala ve volbách jen 6 % hlasů. Za dva roky ho vystřídá Ja’ir Lapid, i když jeho strana získala 14 %. A Likud s 24 % zcela ostrouhal. Už z toho je vidět, že skládání vlády se neopíralo o volební výsledky, ale o heslo „všichni proti Bibimu“.

Za pozornost stojí mediální reakce ve světě. Převládá jásot, že ze scény mizí Netanjahu, jenž si vysloužil cejch populisty. Což o to, kiksů mu lze přičíst dost, třeba sázku na bezvýhradné spojenectví s Donaldem Trumpem, jež naráží právě teď, když v USA vyhráli demokraté. Ale démonizace populismu a radost nad jeho koncem vyznívá podivně ve chvíli, kdy izraelským premiérem vůbec poprvé bude reprezentant osadnického hnutí.

Prezident Reuven Rivlin s Naftali Bennettem a Ja’irem Lapidem. Foto archiv.

Ano, Naftali Bennett je bývalý šéf Rady Ješa (Judea, Samařsko a Gaza) a jeho Jamina ideovým pilířem hnutí. Je to snad pro světovou levici důvod k radosti? Těžko říci, ale z Netanjahuova pádu se raduje.

Očekává se, že členové koalice své ideologie potlačí. Už jen z pudu sebezáchovy. Jak napsala Christine Kenscheová, izraelská dopisovatelka listu Die Welt: „Představte si, že se spojí SPD, Levice, Zelení, FDP, AfD a CSU jen proto, aby odstavili kancléřku Merkelovou.“ To je dobrý příměr. Umožní Evropanům pochopit stabilitu této koalice v podmínkách neexistence jiného společného zájmu, než je odstavení jednoho neoblíbeného premiéra. Ostatně i autor těchto řádek, když o tématu psal do *Lidových novin*, použil výraz „kočkopes“.

Nyní je těžké předvídat, co od kočkopsa očekávat. Judy Maltzová v *Ha’arecu* píše, že poprvé po šesti letech nebudou ve vládě náboženské strany. Spekuluje tedy, že tato vláda by mohla prosadit takové uspořádání pravidel u Západní zdi, aby se reformní židovky necítily odsunuty. Pikantní by na tom mohlo být, že opírá-li se vláda i o hlasy islamistů (Ra’am), její rozhodnutí mohou být napadána jako „nežidovská“.

Maltzová si všimla i dalšího detailu. S Bennettem bude mít Izrael vůbec poprvé premiéra, který stále nosí kipu. Na fotkách to není moc vidět, neboť Bennett má čelní pleš a kipa je vidět jen zezadu. Ale je tam.

UŽ PŘIJATELNÍ OSADNÍCI

Nechme teď stranou prognózy. Jde i o to, jak kočkopsa reflektují Izraelci. K tomu napsala text „Odvahu k neznámému“ novinářka Orit Arfa na libertariánský web Osa dobra. Sama je orientovaná spíše názorově provokativně než stranickopoliticky. Zakládá si na tom, že má přátele na levici i na pravici, mezi sekulárními i náboženskými Izraelci. A od toho se odráží.

Jeden její kamarád, levičák z protibibiovského tábora, hodnotí novou vládu jako „sen“, ač ji vede Bennett. Jiný kamarád, z tábora osadníků, s ní spokojen není pro účast islamistů. Tvrdí, že Netanjahu – při všech svých minusech – by byl lepším lídrem státu než Bennett.

Arfa z těchto postřehů vyvozuje jeden trend. Pokud je premiérem bývalý šéf osadnické rady a lobbista osadníků Bennett, a to i k radosti levice, ukazuje to, nakolik se stali osadníci v Izraeli společensky přijatelnými. Pryč jsou časy, kdy byli považováni za „překážku míru“. Dnes už jsou osadníci páriové jen pro americké či evropské elity, ne pro Izraelce.

A když už jsme u elit, na vztahu k nim novinářka ilustruje Netanjahuův pád. Když Bibi před třiceti lety začínal, politické elity Izraele, jeho establishment, tvořili ti, kdo podpořili mírový proces. Netanjahu byl k nim skeptický a stylizoval se do role protiestablishmentového lídra.

Uspěl a dlouho ovlivňoval tvář Izraele. Tak dlouho, až sám ztělesnil novou etablovanou elitu a establishment. Není náhoda, že jádro většiny, která ho vytěsnila, tvoří protiestablishmentové strany jako Ješ atid, Jamina, Nová naděje či Israel bejtenu.

Orit Arfa končí slovy: „Tato koalice je nevypočitatelná a neznámá. Ale já dávám neznámému šanci, tedy pokud vydrží.“

Zbyněk Petráček

PSEUDOMOJŽÍŠ ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Novou expozici historie regionu okresu Tachov připravilo pro letošní návštěvnickou sezonu Muzeum Českého lesa v Tachově. Zajímavostí je model nacisty zničené tachovské synagogy a pamětní deska obětem holokaustu připomínající významný podíl Židů na vývoji regionu. Každá historická epocha je shrnuta do originální tematické historické mapy, je graficky reprezentována postavou v dobovém oblečení. (Právo, 3. 6.) ■■ Ve věku 98 let zemřel v Německu David Dušman, poslední žijící voják, který se podílel na osvobození Židů z nacistického koncentračního tábora v Osvětimi. Bylo mu tehdy 21 let a patřil k tankistům Rudé armády. Válku navzdory těžkým zraněním přežil a stal se z něj světově uznávaný sovětský šampion v šermu. Otec Davida Dušmana se stal obětí stalinských čistek. Jeho život skončil v jednom z gulagů. Z dvanáctitisícové tankové divize Davida Dušmana válku přežilo pouhých 69 mužů. On patřil mezi ně. Navzdory všem válečným strastem ho ale i coby sovětského Žida nejvíc poznamenal právě zážitek z Osvětimi. (ČT24, 13. 6.). ■■ Mezi tíživé německé dědictví spojené s Versailleskou smlouvou patřilo i několik stovek dětí vzešlých ze styku Němek s černošskými vojáky, kteří vykonávali okupační službu v Porýní. Tito „porýnští bastardi“ se později stali nenáviděným terčem nacistické propagandy a rasového útisku. Po nástupu nacistů k moci se téma ještě vyhrotilo. Adolf Hitler „odhalil“ v celé záležitosti židovské spiknutí: V knize *Mein Kampf* vysvětlil, že právě Židé měli hlavní podíl na příchodu afrických jednotek do Porýní. (100+1 zahraničních zajímavostí, 16. 6.) ■■ V Kyjově žila různá směsice lidstva. V židovské čtvrti, ze které nic nezbylo, se narodil v roce 1883 německy píšící básník, tulák, osvětimský vězeň, trockista a vyvrhel Hugo Sonka-Sonnenschein, jehož neobyčejně dobrodružné osudy vylíčil v pěkném románě *Hugo* (vyšel v roce 2004) spisovatel Jiří Kamen. Ten v té knize, napsané v první osobě, popisuje Kyjov takto: „Působil na mě jako indické město: Cikáni, Židé všech typů včetně čínských negrů se procházejí večer po ulicích. V mé vzpomínce kyjovské ulice neustále ožívají zástupy Židů a Cikánů. Ghetto, nádhera katolicismu a orientální lenost Cikánů v té nehrdinné rovině. (J. Peňás: Potomci Langobardů v Kyjově, Týdeník Echo, 17. 6.) ■■ Pietní akt Židé na Tetíně k uctění památky posledních židovských obyvatel Tetína popravených v nacistických vyhlazovacích táborech za druhé světové války proběhl v neděli 30. května ve 12.30 hodin na tetínském náměstí 9. května před domem č. p. 15 za účasti dosti široké veřejnosti. (Náš region Berounsko – Rokycansko, 17. 6.) ■■ „Tabák připravován z bukového listí většinou zetlelého a plesnivého, a proto naši kuřáci připravovali si tabák sami, jedni z listí ořechového, lipového, třešňového a docela byli kuřáci, kteří kouřili otavu a seno. Každý chválil svoji výrobu (takzvané pajcování – kvašení), ale přes všechny přípravy nerovnalo se to tabáku. Pivo vařilo se z jetele a pýru. Polští Židé zanesli sem nejhorší ‚keťasení‘, zakoupili všechny nitě a stupňovali ceny dle své libosti,“ citují *Blovické noviny* z *Památníku ochranného města Blovic* o situaci na konci první světové války. (18. 6.) ■■ Na soše Jana Žižky na Vítkově, před kterou se chodí klanět k výročí vzniku samostatného státu naši nejvyšší činitelé, by mělo být napsáno: Velel operaci, při které bylo vyvražděno celé město a upáleno několik desítek žen. Nemusíme rovnou souhlasit s těmi, kdo tvrdí, že husitství bylo ideologickou vypjatostí a mírou násilnosti srovnatelné s Islámským státem, jak to píše například exguvernér ČNB Petr Hampl v knize *Pro Čechy je nebe nízko*. Ale je pravda, že milosrdenství husitským bojovníkům vlastní nebylo. V Chomutově například vraždili i Židy, kteří neměli se sporem kolem husitského programu čtyř pražských artikulů, za který Žižka a spol. bojovali, nic společného. To, co se dělo v Chomutově, navíc nebylo v historii husitských válek nic ojedinělého. (Hospodářské noviny, 18. 6.) ■■ „Biblický Mojžíš byl po staletí považován za jednoho z největších alchymistů, avšak současně měl svůj stín, epigona, který si posloužil jeho jménem a do jisté míry dovedl biblického praotce k nezasloužené slávě. K ní však přispěl rozhodující měrou Starý zákon. Záhadného autora nazývejme Pseudomojžíš, jak je v odborné literatuře obvyklé. Oba Mojžíšové se prolínají do té míry, že Pseudomojžíš v podstatě splynul se svým biblickým předobrazem, jemuž byly později připisovány návody jeho helénistického epigona. Nebyl to ale zcela náhodný proces; Pseudomojžíš to podle všeho takto zamýšlel,“ míní autor článku Byl Mojžíš alchymista M. J. (Naše rodina, 22. 6.) ■■ „Důležité je chápat, že Bělorusové jsou agrárním národem. Města a městský prostor zabydlujeme během posledních 150 let, a tradiční Bělorus přestoupil na městskou kulturu ještě později než jeho spoluobčané: ve dvacátých letech minulého století tvořili Židé polovinu obyvatelstva Minsku; ve městě Smaljavičy, odkud pocházím, tvořili před druhou světovou válkou Židé 70 procent všech obyvatel. Běloruský hospodář jen těžce opouští půdu a vzdává se jistoty, kterou mu půda poskytuje,“ uvádí v článku Bělorusové a (r)evoluce spisovatelka Hanna Sevjaryněcová. (A2, 23. 6.) ■■ Při příležitosti 80. výročí zesílení perzekuce Židů byly v dobrušské Novoměstské ulici v sobotu slavnostně odhaleny čtyři kameny zmizelých První čtveřice kamenů zmizelých v Dobrušce připomíná Martu Adlerovou, Karla Adlera, Hanu Adlerovou a Arnošta Tausika Tomského, kteří zde žili do osudného roku 1942, kdy byli deportováni a následně zavražděni. Jejich jména přečetli studenti místní průmyslovky a se svou pedagožkou uctili památku rudými růžemi. (Východočeský týdeník, 23. 6.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Na sklonku května a v červnu náhle odešli dva lidé, kteří část svého rozmanitého a bohatého díla věnovali nejtragičtějšímu období židovské historie. V neděli 30. května zemřel ve věku 78 let básník a překladatel Jiří Červenka; v pátek 18. června v pouhých 54 letech skonala herečka, režisérka, recitátorka, pedagožka, vedoucí Dismanova rozhlasového dětského souboru Jana Franková, provdaná Doležalová.

Foto Jiří Daníček.

Jiří Červenka pocházel z Jindřichova Hradce, vystudoval češtinu, ruštinu a filosofii na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v Brně. Vystřídal několik manuálních zaměstnání, řadu let působil jako kastelán na hradě Pecka. Překládal z polštiny a ukrajinštiny a vydal několik básnických sbírek. Roku 2018 vydalo nakladatelství Sefer jeho překlad *Deníku varšavského ghetta* od Adama Czerniakówa, v letech 1939 až do své sebevraždy roku 1942 vedoucího varšavské židovské rady. Jeho deníkové záznamy jsou jedním z nejdůležitějších svědectví o genocidě evropských Židů.

Jiří Červenka o vydání české edice dlouho usiloval, první část přeložil již roku 1993, v práci pokračoval, ale dlouhá léta nemohl najít vhodného nakladatele a kniha nakonec vyšla díky tomu, že ve svém úsilí vytrval. O knize napsal: „Czerniaków si vedl deník pouze pro svou vlastní potřebu, bez jakýchkoli literárních ambicí, a rozhodně i bez představy, že by byl někdy vydán. Jeho děj se neodvíjí podle nějakého předem stanoveného plánu, ale je formován tlakem okolností. Je znám pouze cíl, tedy konečná likvidace ghetta a jeho obyvatel, jde tedy jen o způsob, jak toho co nejefektivněji dosáhnout. Trochu to připomíná antické drama: osamělý hrdina, statečně, leč marně vzdorující úkladům a cynickému jednání svých odpůrců.“

Foto archiv.

Jana Doležalová-Franková pocházela z Chebu, z rozvětveného divadelnického rodu. Vystudovala herectví na DAMU, poté pohostinsky vystupovala v Městských divadlech pražských a v Divadle v Řeznické. V letech 1989–1990 byla členkou Realistického divadla, v letech 1990–1994 byla členkou Divadla za branou II Otomara Krejči a poté Divadla Dagmar Karlovy Vary. Současně režírovala v Nezávislém podšafranickém divadle na Vysočině. Byla častou členkou lektorského sboru celostátní přehlídky dětských recitátorů, lektorkou diskusí o recitátorech a též lektorkou úspěšných seminářů pro pedagogy a studenty zaměřených na mluvené slovo a recitaci. Působila jako učitelka dramatické výchovy na základních a středních školách a externí pedagožka katedry výchovné dramatiky DAMU. Jako autorka i herečka spolupracovala s Českým rozhlasem.

V roce 2015 převzala vedení Dismanova rozhlasového dětského souboru (DRDS), s nímž nastudovala řadu pozoruhodných divadelních inscenací: mj. představení z textů I. M. Jirouse, z veršů Jana Skácela a Františka Hrubína, z lidové poezie. Na základě knih svého manžela, básníka a spisovatele Miloše Doležala, vytvořila s DRDS edukační program *Kam zmizel můj strýc, pane presidente?*, jehož tématem je život komunisty umučeného číhošťského faráře Josefa Toufara a padesátá léta v Československu. Veškerou svou uměleckou a pedagogickou činnost vykonávala s láskou, zaujetím i nadhledem.

S mladými herci nastudovala před čtyřmi lety také divadelní montáž s názvem *...a bolelo nebe*. Pro představení vybrala úryvky z deníků, časopiseckých textů a veršů, které psaly děti vězněné v terezínském ghettu. „Jana Franková vytvořila příběh, který je jednou z nejjímavějších zpráv o světě dětí, z jejichž života se vytratila budoucnost“ (z recenze v *Rch*). Zhudebněnou báseň Hanuše Hachenburga, jednoho z těch, jejichž slova tvořila text zmíněného představení, Dismančata své oblíbené vedoucí zazpívala při rozloučení ve zcela zaplněném želivském klášteře: „Každý člověk jen vodou je / ta voda jde a miluje.“ (*am*)

MARTIN TURNOVSKÝ
(29. 9. 1928 – 19. 5. 2021)

V půli května zemřel ve Vídni dirigent **Martin Turnovský**. Po otci pocházel ze staré česko-německo-židovské rodiny, jeho prarodiče založili pražskou kavárnu Edison, kterou roku 1911 navštívil sám slavný vynálezce. Oba zahynuli za holokaustu. Turnovského otec byl amatér pianista (žák Alexandra Zemlinského), profesí právník a mimo jiné pracoval pro novináře a spisovatele Karla Krause a baronku Sidonii Nádhernou.

Za války byl totálně nasazený (jako prodavač v obchodě s deskami na Vinohradech). Následně byl deportován do tábora pro židovské míšence (nejprve do Klettendorfu u Vratislavi, poté do Bystřice u Benešova). Po válce byl přijat na Akademii múzických umění. Jeho profesorem byl tehdejší šéfdirigent České filharmonie Karel Ančerl. Roku 1958 získal první cenu na Mezinárodní soutěži dirigentů v Besançonu a po srpnu 1968 emigroval do Rakouska.

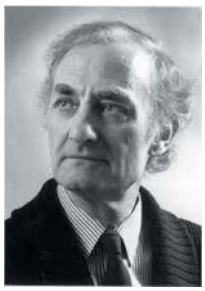

Foto archiv.

M. Turnovský patřil ve svém oboru ke světové špičce a působil v mnoha hudebních tělesech – jako dirigent Státní filharmonie Brno, šéfdirigent Plzeňského rozhlasového orchestru, šéfdirigent Saského státního orchestru a Saské státní opery Drážďany, šéfdirigent Norské národní opery v Oslu, šéfdirigent opery v Bonnu. Po pádu komunismu se stal šéfdirigentem Symfonického orchestru hlavního města Prahy FOK a poté hlavním hostujícím dirigentem Gunma Symphony Orchestra v Japonsku. Hostoval u významných zahraničních orchestrů (mj. u Newyorské filharmonie, Londýnského symfonického orchestru, Vídeňských filharmoniků). Roku 1965 podnikl americké turné s Českou filharmonií. Byl vyznamenán rakouským Čestným křížem za vědu a umění 1. třídy.

Pedagogicky působil na Vysoké hudební škole v Grazu. Natočil řadu nahrávek, především pro firmy Supraphon (mnohé byly zničeny a po roce 1968) a Schwann. Své vzpomínky uveřejnil v knize *Pondělníci* (2002). (*am*)

Z NOVÝCH KNIH

Marija Stěpanovová
PAMÁTCE PAMĚTI
Romance

■ Próza současné ruské básnířky a esejistky Mariji Stěpanovové reaguje na posedlost současné doby minulostí. Také autorka se k ní obrací, aby ji důkladně prozkoumala a vypořádala se s ní. Ve svém románu představuje příběh vlastní, zdánlivě obyčejné ruské, respektive sovětské rodiny s židovskými a ukrajinskými kořeny, jejíž příslušníci jako by byli jen lhostejnými statisty bouřlivých dějin 20. století – revolucí, čistek i válek, které jsou neodbytným pozadím jejich všedních životů. Dopisy, deníky, fotografie z domácího archivu Stěpanovová citlivě kombinuje s vyprávěním o sobě a své dlouhé cestě za osudy mrtvých předků. A přece to není jedna z té spousty knih, kdy autor jezdí po světě a hledá své kořeny, byť to o ní sama v textu ironicky prohlásí. Osobní linie se na stránkách románu kloubí s esejisticky laděnými kapitolami o spisovatelích Osipu Mandelštamovi a W. G. Sebaldovi, fotografech Rafaelu Goldchainovi a Francesce Woodmanové, výtvarnících Charlottě Salomonové a Josephu Cornellovi a mnoha dalších. Všechny je spojuje autorčina snaha dobrat se toho, co je to paměť v epoše postpaměti a jak je minulost přítomna v naší současnosti, která si je až příliš sebevědomě jista, že minulost plně ovládá. Román Mariji Stěpanovové není zdaleka jen soukromým pomníkem rodinné paměti, je to především naléhavý pokus zbavit se příliš nutkavé potřeby ohlížet se věčně zpátky.

Vydalo nakl. Akropolis v Praze roku 2021. Z ruštiny přeložila a doslov napsala Alena Machoninová. 504 stran; dop. cena 459 Kč.

Saadja Gaon
KNIHA ZJEVENÝCH PRAVD A ROZUMOVÝCH ARGUMENTŮ

■ Židovský náboženský myslitel Saadja ben Josef (882–942) je autorem teologicko-filosofického pojednání *Kniha zjevených pravd a rozumových argumentů*. O tomto textu lze říci, že je revoluční, a to jak svým obsahem, tak i formálním zpracováním. V rámci židovské náboženskoprávní literatury totiž dokládá „zrození autora" a představuje nový typ textu, který nepracuje s asociativním výkladem právních a náboženských otázek tolik typickým pro Talmud. Autor v něm mluví za sebe bez uvádění řetězce tradentů a píše de facto první vědeckou monografii v židovském prostředí. Spis si klade za cíl být didaktickou příručkou poskytující čtenáři jasnou oporu pro mezináboženské polemiky, které byly nedílnou součástí intelektuálního života kosmopolitního Bagdádu první poloviny 10. století. Autor proto čtenáři představuje jediný správný názor na vznik světa, na Stvořitele, na důvod seslání příkazů a jejich povahu, na duši, posmrtný život a na řadu dalších témat.

Vydalo nakl. Academia roku 2021. Z judeo-arabštiny přeložili a k vydání připravili Dita Válová a Daniel Boušek. 388 str.; dop. cena 450 Kč.

Ken Krimstein
TŘI ÚTĚKY HANNY ARENDTOVÉ
Tyranie pravdy

■ Roku 1933 uprchla Hannah Arendtová z nacistického Německa nejprve do Paříže, později do USA. Zde se stala jedním z nejvýznamnějších myslitelů své doby. Její pohnuté osudy ztvárnil kreslíř Ken Krimstein v oceňovaném komiksovém životopisu. V souladu s tezí Hannah Arendtové, podle níž myslet a žít spadá pro člověka vjedno, představuje Krimstein v pronikavých zkratkách hlavní motivy její filosofie, neopomíjí však ani myšlení jejích filosofických přátel Martina Heideggera a Waltera Benjamina. *Tři útěky Hannah Arendtové* získaly cenu Bernard J. Brommel Award for Biography and Memoir a umístily se v užším výběru ceny National Jewish Book Awards. Časopisy *Forbes* a *Comics Journal* je zařadily mezi nejlepší komiksy roku 2018.

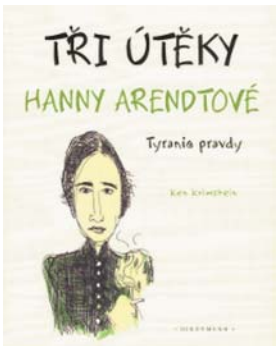

Vydalo nakl. Oikoymenh v Praze ve spolupráci s Filosofickým ústavem AV ČR roku 2021. Z angličtiny přeložila Tereza Matějčková. 240 str.; dop. cena 388 Kč (v e-shopu nakl. 349 Kč).

KAPITOLY RABIHO ELIEZERA
Midraš

■ *Kapitoly rabiho Eliezera* (*Pirke derabi Eliezer*), zvané též *Barajta rabiho Eliezera*, patří mezi nejpozoruhodnější díla v midrašické tradici a jeden z nejčastěji citovaných midrašů v rabínské a midrašické literatuře (cituje ho často např. Raši nebo Nachmanides). Autor zůstává v anonymitě a jednotlivé proslovy klade do úst legendárním nebo imaginárním rabínům.

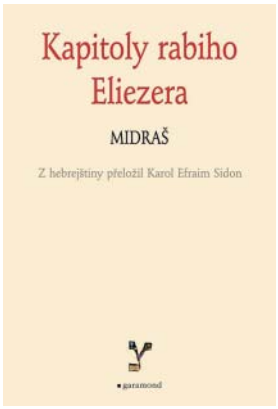

Za místo vzniku se považuje Itálie, někteří historici podle odkazů na islám umisťují vznik *Kapitol* do Palestiny, podle jiných by se dalo usuzovat i na byzantský původ.

V židovské tradici se za zdroj textu sepsaného v 8.–9. století považuje učení rabína Eliezera ben Hyrkana. Předmětem *Kapitol* jsou první dvě knihy Mojžíšovy (Genesis a Exodus) a svitek Ester. Autor se ponejvíce inspiroval Mišnou, Jeruzalémským talmudem a starými midraši (Midraš Raba), ale i pobiblickou a apokryfní literaturou.

Midraš vykládá a tvůrčím způsobem rozvíjí, komentuje a často mysticky interpretuje Tóru a rozehrává spletitou hru nových významů.

Vydalo nakl. Garamond v Praze roku 2021. Z hebrejštiny přeložil Karol Efraim Sidon. 236 stran; dop. cena 290 Kč.

Harmut Binder
GESTERN ABEND IM CAFÉ

■ Autor prostřednictvím více než tisíce historických fotografií a četných neznámých písemných svědectví zpracovává obraz pražských kaváren, restaurací, varieté a nočních lokálů posledních let Rakouska-Uherska a v období mezi dvěma válkami. Na více než 600 stranách dokumentuje jeho kniha *Gestern abend im Café: Kafkas versunkene Welt der Prager Kaffeehäuser und Nachtlokale* (Včera večer v kavárně: Kafkův zmizelý svět pražských kaváren a nočních podniků) pražské noční podniky, které vytvářely kulisu Kafkova rodného města.

Autor mapuje nejen zhruba stovku kaváren na Vltavě, ale i ty, jež pro zábavu svých hostů angažovaly orchestry, restaurace, v jejichž prostorách byly částečně instalovány malé scény, dále divadla malých forem, tingltangly, kabarety a taneční bary, noční kluby a rodící se biografy.

Vydalo nakl. Vitalis v Praze roku 2021 v německém originále. 688 stran, bohatě ilustrováno; dop. cena 1499 Kč.

KULTURNÍ POŘADY

FESTIVAL V BOSKOVICÍCH

■ Ve dnech **8.–11. července** proběhne již 29. ročník Festivalu pro židovskou čtvrť v Boskovicích, jejž s tradičně bohatým a rozmanitým programem pořádá sdružení Unijazz ve spolupráci s řadou místních organizací. Program zahrnuje přednášky o moderní historii; dokumentární filmy Evalda Schorma; dokumenty o překladateli a básníkovi Janu Zábranovi, bojovníkovi proti komunismu Pravomilu Reichlovi, písničkáři Jiřím Suchém a hudebním publicistovi Jiřím Černém; projekce filmů z šedesátých let; výstavu kreseb Jaroslava Róny, výstavu fotografií Kurta Gebauera a expozici mapující česko-židovské vztahy *Záhadné pouto* (potrvá ve dnech 8. 7.–8. 8.) a samozřejmě koncerty hudby různých žánrů. Návštěvníci se mohou zúčastnit pokládání kamenů zmizelých a komentovaných prohlídek místní židovské čtvrti. Úplný program a veškeré potřebné informace naleznete na www.boskovice-festival.cz.

FESTIVAL V HOLEŠOVĚ

■ Ve dnech **20.–25. července se koná** 21. ročník Festivalu židovské kultury v Holešově. Návštěvníci si užijí koncerty klezmerové a jazzové hudby, divadelní představení *Hlupáci z Chmelu a jejich (jim) příbuzní*, výstavu *Translokační plány židovských obydlí v 18. století*, workshop a koncert bosenské zpěvačky Aidy Mujačić (viz rozhovor s ní v tomto čísle) a dílny pro děti. Na čtvrtek 22. 7. je připraven odborný seminář Židé na Moravě, jehož se zúčastní vrchní zemský rabín E. F. Sidon, historici Daniel Soukup a Jiří Klimeš a Šárka Steinová z Národního archivu Praha a další. Zakoupit lze novou publikaci, již město Holešov vydává u příležitosti 400. výročí narození rabína Šacha.

Vyvrcholení festivalu bude sobotní program, v jehož rámci se můžeme těšit na dopolední koncert Big Bandu Josefa Hájka s Peterem Lipou.

Úplný program a vše potřebné naleznete na www.holesov.info.cz a www.zidovsky-festival.cz. Kontaktní tel.: paní Slovenčíková 777 760 121.

10 HVĚZD AKCE V SYNAGOGÁCH

■ Řada akcí se v létě uskuteční v objektech opravených v rámci projektu Revitalizace židovských památek v ČR. Ve Staré synagoze v Plzni se koná koncert Aidy Mujačić (**1. 7.**), skupiny Pikap (**13. 7.**) a klezmerové skupiny Mi martef (**29. 7.**). V červenci probíhá též výstava snímků Petra Wegnera z indického Ladakhu, již připravil Radovan Kodera; v synagoze v Uštěku se koná výstava historičky umění Evy Kosákové: šperků, které vyrábí z recyklovaných materiálů, i pozoruhodných koláží z motýlích křídel; v synagoze v Polné pak návštěvníci zhlédnou výstavu obrazů Magdaleny Rajnišové s názvem *Mezi nebem a zemí*. Tématy jejích děl jsou světlo, poušť a biblické příběhy. Více informací o akcích naleznete na www.10hvezd.cz.

Magdalena Rajnišová: *Jákobův žebřík*.

LETNÍ VÍKENDY V TŘEBÍČI

■ Místo festivalu Šamajim se letos v červenci a srpnu v Třebíči konají víkendové kulturní programy před Zadní synagogou. **10.** a **11. 7.** vystoupí s klezmerovými písněmi plzeňská kapela Mi martef; **17.** a **18. 7.** skupina Mackie Messer Klezmer Band. Více informací naleznete na www.mkstrebic.cz.

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE ZVE NA PROHLÍDKY

■ Díky uvolnění protiepidemických opatření jsou od června otevřeny všechny objekty muzea včetně proslulého Starého židovského hřbitova a rekonstruované Španělské synagogy s novou expozicí o dějinách Židů v českých zemích v 19. a 20. století. Muzeum má otevřeno každý den od 10.00 do 17.00 kromě soboty a dalších židovských svátků. Současně Židovská obec v Praze otevřela návštěvníkům Staronovou synagogu. Těšíme se na vás!

MARK PODWAL V TEREZÍNĚ

■ V předsálí kina Muzea ghetta v Terezíně je do konce srpna přístupná výstava obrazů newyorského malíře s názvem *Kadiš pro Dąbrowu Białostockou*. Jedná se o obrazový deník z cesty, již malíř podnikl do polské Dąbrowy, rodiště své matky. Výstava vytváří barevné a neočekávané pohledy na zaniklý svět, propojuje židovskou náboženskou ikonografii a rituální předměty s obrazy z lidové kultury jidiš a z polských tradic. Podle laureáta Nobelovy ceny Elieho Wiesela Mark Podwal svými obrazy zachycuje to, „co si smrt zapomněla odnést“.

MUZEUM DR. ŠIMONA ADLERA V DOBRÉ VODĚ

■ V Muzeu Dr. Šimona Adlera v Dobré Vodě na Šumavě lze zhlédnout nově upravenou expozici. Kromě osudů samotného Šimona Adlera a jeho rodiny a předmětů, spjatých s cyklem židovského života a roku, připomíná muzeum 25 měst a obcí z regionu, kde před válkou existovaly židovské komunity. Prostřednictvím historických snímků a v několika případech modelů představuje zaniklé synagogy, mnohé zbořené až v poválečném období (Horažďovice, Švihov, Chlístov, Sušice aj.). Ukazuje ale také uchované a zachráněné památky – synagogy a řadu židovských hřbitovů (Čkyně, Hartmanice, Podmokly, Rabí, Sušice, Loučim, Velhartice ad.). Poslední část nové expozice je věnována historii česko-izraelských vztahů a československé vojenské pomoci Izraeli v padesátých letech 20. století. Novou expozici připravil Václav Fred Chvátal a kolektiv autorů s využitím práce tragicky zesnulého historika Jiřího Fiedlera, jehož památce je výstava o židovských památkách věnována. Více info na www.muzeum.sumava.net.

■ V okolí lze rovněž navštívit horskou synagogu v Hartmanicích se stálými expozicemi o historickém soužití Čechů, Židů a Němců v regionu, o šumavských vesnicích a osadách zlikvidovaných po roce 1948 a expozicí *Šumava na starých fotografiích*. Informace o provozu viz www.hartmanice.cz.

VZPOMÍNKA NA LIKVIDACI TEREZÍNSKÉHO RODINNÉHO TÁBORA

■ V pondělí **12. července** od 18.00 hodin se ve velké dvoraně Veletržního paláce v Praze 7 koná koncertní meditace Ivy Bittové. Po březnové internetové vzpomínce na tragické události tzv. terezínského rodinného tábora v Osvětimi připravil Památník ticha tento koncert věnovaný výročí definitivní likvidace obyvatel objektu BIIb, které proběhlo mezi 10. a 12. červencem 1944. Mnoho rodin, jež zde zahynuly, opustilo Prahu přes nádraží Bubny. Vstup volný.

VÝZVY, ZPRÁVY
INZERCE

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ LŠ otevírají na podzim 2021 další e-learningové kurzy pro dospělé. Jedná se o on-line kurzy židovských studií a hebrejštiny pro ty, kdo mají o téma zájem, ale z časových důvodů nemohou docházet do běžných kurzů. V jazykových kurzech přijímáme především rodiče dětí LŠ a studentů žákovského e-learningu, v nejazykových kurzech i zájemce z širšího okruhu židovského společenství. Přihlášku je nutno podat do **18. července**. Bližší informace i přihlášky naleznete na www.lauder.cz.

LETNÍ KURZY HEBREJŠTINY

■ V červenci a srpnu probíhají v pražském ulpanu letní kurzy hebrejštiny: pro začátečníky i pokročilé, kurzy intenzivní, prezenční i on-line. Více informací naleznete na www.ulpan.cz.

VÝZVA SUKA V JCC

■ Pro nadcházející svátek Sukot přichází Židovské kulturně komunitní centrum JCC Prague s plánem uskutečnit v prostorách Skautského institutu na Staroměstském náměstí umělecky pojatou stavbu suky. Stavbu stánku doplní program a dokumentární část instalace složená z fotografií, zobrazujících suky v prostředí místní židovské komunity (doma i v institucích). Máte-li ve svém archivu fotografie z minulých oslav Sukot, kde je tento stánek zachycen, budeme velice rádi, když nám je do **31. července** zašlete na e-mail: info@jccprague.com. Rozhodně nevyžadujeme zvláštní nebo „výstavní" suky – chceme ukázat právě běžná, jednoduchá, ale hlavně skutečně místní komunitou využívaná řešení. Na kvalitě samotných fotografií nezáleží (i když oceníme vyšší rozlišení). V případě zájmu můžeme osoby zachycené na fotografiích citlivě anonymizovat rozostřením. Děkujeme! Za JCC *P. Šulcová*

KAMENY V JAROMĚŘICÍCH

■ Sedm kamenů zmizelých nově připomíná židovské obyvatele Jaroměřic nad Rokytnou, kteří byli za holokaustu umučeni v koncentračních táborech. Stolpersteiny město nechalo umístit do Čelakovského a Tyršovy ulice, kde před válkou žil Berchtold Schallinger, jeho manželka Vilemína Schallingerová, jejich děti Robert Schallinger, Adolf Schallinger a Růžena, provdaná Friedová, Alois Brandeis a Růžena Hoffmannová. Pietní akt inicioval místní amatérský historik Pavel Prokop.

Z *Třebíčského deníku*

ŽOP NA POMOC MORAVĚ

■ Židovská obec v Praze se rozhodla věnovat veškerý výtěžek ze vstupného do Staronové a Jeruzalémské synagogy, který vybere od 28. června do 7. července, na pomoc obyvatelům a rodinám, které zasáhlo ničivé tornádo v oblasti Břeclavska a Hodonínska. Peníze poukáže prostřednictvím SOS MORAVA společnosti Člověk v tísni. Vstupenky lze zakoupit i on-line prostřednictvím webu www.synagogue.cz.

Erratum

■ V minulém čísle *Rch* jsme uveřejnili chybnou dataci úmrtí politika a nakladatele Tomáše Kosty: zemřel 5. června 2016 (nikoli 6. června, jak jsme uvedli).

PEČUJME SPOLEČNĚ O ŽIDOVSKÉ PAMÁTKY

Židovská obec v Praze se obrací na všechny zájemce o židovské památky s prosbou o pomoc při financování jejich oprav a údržby. V důsledku přetrvávající epidemiologické situace došlo k dramatickému poklesu možností, jak tyto činnosti provádět z vlastních zdrojů, což se v některých případech může jevit jako nedostatek zájmu vlastníka. Opak je však pravdou.

O 180 našich hřbitovů a 30 synagog, které se nacházejí na území bývalých krajů Jihočeského, Středočeského, Východočeského a Hlavního města Prahy, se snažíme pečovat s daleko větším úsilím než dříve, aby výpadek nebyl tolik patrný. Nedostatek finančních prostředků však nevyrovnáme, a to ani ve spojení s dobrovolnickými aktivitami.

Máte-li zájem o podporu, kontaktujte, prosím, přímo naši správu památkových objektů, zeptejte se na vše, co Vás v souvislosti pomocí zajímá, a dohodněte se na konkrétních podmínkách. Finanční podpora je v tomto případě dle zákona č. 586/1992 Sb. odpočitatelnou položkou z daňového základu dárce, účel daru může být konkrétně specifikován, jeho využití doloženo přesným vyúčtováním. Pokud se rozhodnete zaslat finanční dar na uvedený bankovní účet (**č. ú. 1936566399/0800**), laskavě nás kontaktujte, abychom předešli potížím s neidentifikovanou platbou. Stejné podmínky a naléhavá potřeba pomoci platí samozřejmě i pro objekty ve vlastnictví **Federace židovských obcí v ČR**.

Kontakt: Mojmír Malý, tel. č.: 00420 604 234 136; 00420 603 305 711, 00420 226 235 211; e-mail: sbh@matana.cz; www.pamatky.kehilaprag.cz.

Golčův Jeníkov

Habry

Nový židovský hřbitov, Praha

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **júl** oslávia narodeniny: pán Juraj Alner – 84 rokov; pani Eva Dugová – 77 rokov; pani Eva Engelová – 72 rokov; pani Ing. Agnesa Grossová – 75 rokov; pani MUDr. Eva Hulényiová – 83 rokov; pani Mgr. Soňa Ištvancová – 73 rokov; pani Zita Kurzová – 77 rokov; pán PaedDr. Ivan Pasternak – 77 rokov; pani PhDr. Anna Podhorná – 85 rokov; pani Marianna Rybecká – 86 rokov; pán Juraj Steiner – 75 rokov; pani Prof. Zuzana Sternová – 74 rokov; pán František Tepper – 74 rokov; pani Ing. Katarína Traubnerová – 75 rokov; pani RNDr. Eduard Ujházy – 75 rokov; pani Agneša Urbanová – 86 rokov, a pán Ing. Ján Wister – 74 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **červenci** oslaví narozeniny tito naši členové: slečna Lea Burešová, nar. 14. 7. – 12 let; paní Nicole Engelsmannová, nar. 31. 7. – 50 let; paní Lýdia Ferová, nar. 8. 7. – 83 let; pan David Fiša, nar. 7. 7. – 33 let; paní Dita Hanáková, nar. 3. 7. – 49 let; pan Leo Horáček, nar. 23. 7. – 72 let; pan Petr Kavan, nar. 15. 7. – 71 let; pan Yotam Kreiman, nar. 24. 7. – 35 let; paní Gusti Veselá, nar. 27. 7. – 92 let, a paní Věra Vozáková, nar. 30. 7. – 77 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **červenci** oslaví jubileum naši členové: pan Petr Chvátal – 48 let; paní Kamila Kopřivová – 31 let; paní Irena Kubešová – 53 let; pan Lukáš Kypta – 42 let; pan PhDr. Michael Neuwirth – 63 let, a pan Alexander Shonert – 49 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **červenci** oslaví narozeniny: paní Nikol Králíková, nar. 4.7. – 34 let, a pan prof. PhDr**.** Ivan Šedivý, nar. 22.7. – 62 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v **júli** oslávia sviatok narodenín: pán Ing. Ernest Ackermann – 66 rokov; pani Agnesa Friedová – 69 rokov; pani Ilona Gregorová – 92 rokov; pán Peter Haber – 73 rokov; pani Katarína Hirschová – 90 rokov; pani PhDr. Nadežda Lambertová – 77 rokov; pani Mgr. Eva Novotná – 73 rokov; pán MUDr. Pavol Rodan, – 70 rokov; pán Igor Rolný – 81 rokov; pani

ZPRÁVY Z OBCÍ

MUDr. Marta Rubovičová – 70 rokov, a pán PhDr. Pavol Šalamon – 70 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

S lítostí oznamujeme, že v pondělí 7. června 2021 zesnula ve věku 94 let paní Margit Příborská. Nechť je její duše přijata do svazku živých.

Zichrona livracha!

ŽO OLOMOUC

V **červenci** oslaví jubileum: pan MgA. Daniel Hrbek, Ph.D., nar. 29.7. – 50 let; slečna Andrea Dorazilová, nar. 26.7. – 28 let; slečna Barbora Dorazilová, nar. 21.7. – 24 let, a slečna Linda Dorazilová, nar. 27. 7. – 19 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **červnu** oslavili narozeniny: pan MUDr. Antonín Bělař, nar. 15.6. – 77 let; pan Petr Hlubík, nar. 18.6. – 56 let; paní Adriana Malá, nar. 13.6. – 69 let; paní Jarmila Nováková, nar. 19.6. – 88 let; paní PhDr. Milena Slaninová, nar. 13.6. – 75 let; pan Radek Sova, nar. 6.6. – 55 let, a paní MUDr. Hana Vavrečková, nar. 24.6. – 83 let. *Ad mea veesrim šana!*

V **červenci** oslaví narozeniny: paní PhDr. Zuzana Čaplová, nar. 5.7. – 72 let; paní Jindřiška Danelová, nar. 6.7. – 89 let; paní Zuzana Ličková, nar. 20.7. – 73 let; paní Evženie Madlová, nar. 28.7. – 72 let; paní Inge Rusňáková, nar. 2.7. – 89 let, a pan Ing. Josef Solomonovic, nar. 1.7. – 83 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **červenci** oslaví narozeniny: pan Mgr. Libor Běleš – 48 let; paní Mgr. Klára Tydlitátová – 36 let; pan Karel Steiner – 68 let, a pan Ladislav Václavík – 68 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **červenci** oslavují narozeniny: paní Rela Balejová, nar. 15.7. – 92 let; paní Niněl Bourová, nar. 28.7. – 82 let; pan Mikuláš Bröder, nar. 26.7. – 93 let; paní Lidmila Bublová, nar. 23.7. – 94 let; paní Jana Fikart, nar. 28.7. – 94 let; paní Zdenka Freundová, nar. 23.7. – 90 let; paní Alena Herštusová, nar. 30.7. – 81 let; paní Ilona Homolková, nar. 23.7. – 87 let; pan Jan Jelínek, nar. 19.7. – 81 let; paní Edith Krausová, nar. 12.7. – 92 let; pan Thomas Lamberk, nar. 14.7. – 81 let; paní Zdena Langerová, nar. 14.7. – 92 let; paní Lucie Ledererová, nar. 16.7. – 80 let; paní Hana Nermutová, nar. 12.7. – 96 let; paní Marta Neužilová, nar. 29.7. – 89 let; paní Hedvika Palečková, nar. 29.7. – 82 let; paní Annel Pavlásková, nar. 27.7. – 87 let; pan Zdeněk Pošusta, nar. 24.7. – 82 let; paní Kamila Sieglová, nar. 22.7. – 96 let; paní Věra Tomanová, nar. 5.7. – 90 let; paní Hana Tomková, nar. 28.7. – 89 let, a pan Petr Willheim, nar. 19.7. – 75 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **júl** sa dožívajú jubileí títo naši členovia: pán Peter Greguš – 70 rokov; pani MUDr. Soňa Bázlerová – 76 rokov; pani Fani Izraelová – 75 rokov; pán Mgr. Ivan Krišňák – 43 rokov; pani Mgr. Petra Oláhová – 45 rokov; pani Júlia Pešatová – 74 rokov, a pani Etela Štekauerová – 97 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **červenci** oslaví své narozeniny: paní Hana Kredlová, nar. 15.7. – 64 let; paní Sylvia Lebovičová, nar. 26.7. – 75 let; paní Eva Skočdopolová, nar. 29.7. – 89 let; pan Robert Appel, nar. 7.7. – 57 let, a pan Miroslav Stančík, nar. 3.7. – 71 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TRENČÍN

S poľutovaním oznamujeme, že náš člen: Ing. Oleksandr Kazatsker, bytom v Prievidze, zomrel v mesiaci máj 2021. Dňa 4. júla by sa dožil 67 rokov. Celej rodine týmto vyjadrujeme úprimnú sústrasť.

Zichrono livracha!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **červenci** oslaví narozeniny paní Lydie Schőpfová a slečna Magdalena Ťupková. Stálé zdraví a osobní pohodu jim přeje celá obec. *Ad mea veesrim šana!*

USA A NĚMECKO: SPOLUPRÁCE PŘI VZDĚLÁVÁNÍ

Německý ministr zahraničí Heiko Maas a jeho americký protějšek Antony Blinken podepsali v Berlíně v památníku vyvražděných Židů dohodu o sdílení informací a postupů v oblasti vzdělávání o holokaustu. Zvláštní americký zmocněnec pro záležitosti holokaustu prohlásil, že nová dohoda je nutná, neboť přes veškeré úsilí nemá řada Američanů představu, co se za války s evropskými Židy stalo. Podle poslední studie desetina Američanů mladších 40 let nikdy neslyšela pojem holokaust, a přes polovinu těch, kdo ho znali, nevědělo, že v Evropě bylo vyvražděno šest milionů Židů. Obě země musejí řešit nejen ignoranci, ale také zkreslování skutečností týkajících se nacistické perzekuce Židů, dezinformace a popírání šoa.

HONDURAS V JERUZALÉMĚ

Honduras se stal čtvrtou zemí, která přesunula svou ambasádu v Izraeli do Jeruzaléma. Předtím tak učinily Spojené státy americké, Kosovo a Guatemala. Při této příležitosti přijel do židovského státu honduraský prezident Juan Orlando Hernández a setkal se s premiérem Naftalim Bennettem. Představitelé obou zemí podepsali řadu smluv, týkajících se spolupráce v oblasti technologií, vzdělávání, zdravotnictví a zemědělství.

ZÁKON PROTI RESTITUCÍM

Polský Sejm navrhl a odhlasoval zákon, jímž se omezují možnosti soukromých osob žádat o náhradu za majetek, jenž jim byl ukraden během holokaustu. Pokud zákon přijme i Senát, budou se polské soudy moci zabývat jen odvoláními ohledně majetkových křivd, učiněných v uplynulých třiceti letech. To znamená, že majetek, který zabavili 3,3 milionu polských Židů nejprve nacisté a posléze komunistický stát, zůstane nedobytný. Pro přijetí zákona hlasovali poslanci vládní strany Právo a spravedlnost, Občanská platforma se zdržela hlasování.

Polsko sice kompenzovalo majetek, který před válkou vlastnily židovské obce, ale nevracelo majetek uloupený soukromníkům ani je nijak neodškodnilo. Současné rozhodnutí Sejmu vzbudilo velkou kritiku, především v Izraeli a USA.

KLEZMER DIGITÁLNĚ

Organizátoři evropského festivalu jidiš kultury, jenž se koná ve Výmaru ve dnech 21. července – 21. srpna, oznámili, že plánují digitalizovat 1400 rukopisných záznamů klezmerové hudby. Na festivalu stejně jako na projektu se podílí Institut klezmeru v New Yorku. Mnoho materiálu ke zpracování se nachází v Národní knihovně V. I. Vernadského v Kyjevě. Jedná se o sešity s notami, které shromáždili etnografové před první světovou válkou, kdy při cestách východní Evropou dokumentovali zvukovou i psanou podobu instrumentálních a vokálních melodií a hudebníky také fotografovali. Při zápisu not nelze použít počítače, a tak je musí ručně zaznamenávat odborníci na klezmer, znalci jidiš a ruštiny. Zatím se podařilo zapsat 450 melodií.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Hans Kelsen, znalec ústavního práva. Foto archiv.

CURTISOVI NA POMOC SYNAGOZE

Díky vztahu herce Tonyho Curtise a jeho dcery Jamie Lee Curtisové k rodnému městečku jejich předků Mátészalka ve východním Maďarsku bude opravena místní synagoga. T. Curtis (1925–2010), původním jménem Schwarz, Mátészalku, kde se narodili jeho rodiče, několikrát navštívil. Zdejší synagoga je prázdná a chátrá, a tak se hollywoodská herečka L. Curtisová rozhodla, že naváže na činnost svého otce, pomůže získat peníze na její opravu a vybudovat v ní kulturní centrum. V Mátészalce již existuje Curtisovo muzeum, v němž jsou shromážděny předměty, dokumentující dráhu herce, známého hlavně z filmu *Někdo to rád horké*.

V městečku žilo před válkou 1500 Židů, přežilo ji 150; většina pak odešla po ruské invazi roku 1956 do emigrace.

VÝSTAVA O HANSI KELSENOVI

V říjnu si připomeneme 140. výročí narození pražského rodáka, významného právního teoretika a znalce ústavního a mezinárodního práva Hanse Kelsena. Jeho životu a dílu je věnována výstava v Židovském muzeu ve Vídni (v budově v Dorotheergasse). Kelsenovi rodiče se již roku 1884 odstěhovali z Prahy do Vídně. H. Kelsen vystudoval práva a postupně se stal uznávaným odborníkem. Působil na Vídeňské univerzitě (od roku 1919 jako profesor). Podílel se na tvorbě ústavy Rakouské republiky, byl přísedícím ústavního soudu. V ústavním právu je Kelsen pokládán za tvůrce evropského modelu ústavního soudu jako nejvyššího ochránce demokracie a právního státu. Tento model převzala řada dalších zemí (od roku 1921 i Československo).

Po roce 1930 musel Kelsen z politických důvodů opustit ústavní soud i univerzitu. Jeho působištěm se stal německý Kolín nad Rýnem, odkud musel odejít po Hitlerově nástupu. Dále působil v Ženevě, v letech 1936–1938 na Právnické fakultě Německé univerzity v Praze. V roce 1940 emigroval do USA. Získal profesuru na Kalifornské univerzitě v Berkeley, kde pracoval až do své smrti v roce 1973. Výstava potrvá do 10. října. **(am)**

ראש חדש ירחון
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daníček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007 (16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 7. 2021. **Cena 30 Kč** (1,20 €)